

شهریورین اون ایکی سی ۱۳۲۴-۱۳۲۵

(دۆرد بۆلومده - اوچونجو بۆلوم)

«کیتابین اوچونجو بۆلومونده کیلر»»

۵۲	تویراق مساله سی
۵۵	مجلس میلی نین فعالیتی
۵۶	فیرقه نین تشکیلات ایشلری
۵۸	فیرقه میز و کارگر طبقه سی
۵۸	میلی حؤکومت خلقه حساب وئریکن
	میلی مجلسین عومومی ایجلا سیندا آقای پیشه وری نین آ.م.ح. - نین
۵۹	ایندییه قدر گوردوگو ایشلر حقینده وئردیگی گوزاریش
۶۷	مشروطه قهرمانلاری نین موجسمه لری
۶۷	اونودولماز تاریخی بیر گون
۶۸	مؤحترم هموطنلر
۶۹	سۆز یوخ عمل گؤسترمک لازیمدیر
۷۰	مووافیقتنامه و نهضتیمیزین یئنی دؤوری
۷۰	آذربایجاندا پارلایان آزادلیق گونشی بوتون ایرانى ایشیقلا ندیراجا قدير
	آذربایجان نوماينده لرینین تهران حؤکومتی ایله آپاردیقلا ری موداکیره لر
۷۲	باره سینده اعلامیه
۷۲	دؤولتین آذربایجان باره سینده ایبلاغیه سی
۷۲	آذربایجان نوماينده لرى هئياتى نین پیشناهادی
۷۶	لایحه نین متنی

توپراق مسالەسی

بیزیم میلی نهضتیمیزین وئردیگی بؤیوک ثمره لردن بیرسی ده توپراق مسالەسی نین دوزگون حل ائدیلمەسی دیر. بو مسالە ایران خلقلری اوچون حل ائدیلمەسی لازیم اولان موشگول مسالە لردن ایدی. فیرقه میز ۱۲- شهریور موراجعتنامە سینده وئردیگی وعدە لری لایقینجه انجام وئردی.

خالصه کند و یئرلرین ایستیناسیز مجانی اولاراق کندلیلر و اکینچیلر آراسیندا بؤلونمەسی و آذربایجان خلقی نین علئیهنه چالیشان بؤیوک مالیکلرین یئرلری نین ده اللریندن آیینماسی بؤیوک ایش ایدی. اوندان داها بؤیوک مالیک ایله رعیت آراسیندا اولان بهره مسالەسی نین بیر دفعه لیک حل ائدیلب، قطعاً بیر چرچیوه آراسینا آیینماسی حساب اولونا بیلر. بو ایش نه تک آذربایجاندا بلکه ایرانین بوتون ویلایتلرینده ایقتیصاد و تکامل جهتیندن بؤیوک تبدولات ویجودا گتیره حکدیر. تئز یا گئج گرک ایندی اولسون.

اونسوز گؤرولن ایشلرین هئچ حوره فایداسی اولما بیلمزدی. یئر بؤلگوسو و مالیک ایله رعیتین خودودونو تعیین ائدن قانونلار میلی نهضتیمیزه ایقتیصادی تمل و مادی اساس وئردی. اونا گؤره بیز بو مؤوضوعو فیرقه میزین ان بؤیوک، ان اساسلی و ان قیمتی مووفقیتلریندن حساب ائدیریک.

بو خصوصدا شرح و بسط وئرمک ظنیمیزجه آرتیق دیر، چونکی خلقیمیزین اکثریتینی تشکیل وئرن کندلیلار اؤز خصوصی زبندگانلیقلاریندا، اونون معناسینی درک ائتدیکلریندن فیرقه میزین امری ایله اؤلومه حاضر اولدوقلارینی گؤستردیلر. بونولا بئله توپراق مسالەسی ایله علاقه دار اولان بیر خارجی روزنامە موخیری نین بو خصوصدا یازدیغی مقاله سی تبلیغاتچیلاریمیز اوچون بیر معلومات منبعی اولماق قصدی ایله بورادا درج اولونور:

ایران آذربایجان میلی حؤکومتی نین کند تصروفاتی سیاستی و تدبیرلری

ایران آذربایجان اهالی سی نین بئشده دؤرد حیصه سیندن چوخو کئنده یاشاییر. اهالی نین شهرلرده یاشایان فالان حیصه سی نین موهوم بیر قیسمتی ده بیلاواسیطه تورپاغا باغلی دیر، باغچیلیق، بوستانچیلیقلا گئچینیر. بورادا صنایع چوخ گئزیده دیر و مملکتین حیاتیندا موهوم بیر رول اوینایا بیلیمیر. اونا گؤره ده کند تصروفات مسالەسی ایران آذربایجان خلقی نین حیاتیندا موهوم بیر یئر توتور.

آذربایجانین اولدوقجا مونبیت و زنگین تورپاقلاری، بول سویو، مؤعتدیل ایقلمی کند تصروفاتی نین گلیرلی بیر منبع اولماسینی تاملین ائتمیشدیر. ایران آذربایجان کندلری نین یئتیشدیردیگی بول تاخیل، مئیوه، بسله دیکلری مال-قارانین محصولو نه اینکی خلقلین احتیاجینی تاملین ائدیر، حتا آذربایجان، تهران و اونون باشقا ویلایتلری اوچون ده بیر آدوقه منبعی رولونو اویناییر.

بورانین کند تصروفات محصوللاری (بوغدا، توتون، کیشمیش، قورو مئیوه، دری، یون، گؤن و سایره) ایرانین خارجی تیجارتی نین اساسینی تشکیل ائدیر. بو سببدن دیر کی، ایراندا آغالیق ائتمیش سولالەر، خصوصیه رضاشاه حؤکومتی ایران آذربایجان کند تصروفاتینی اؤزو اوچون اساس گلیر منبعی ائتمگه چالیشمیش و آذربایجان کندلیلری نین فداکار امگی و تورپاغین برکتی سایه سینده بول و اوجوز محصول الدهه ائتمیشدیر. لاکین ایران حؤکومتی بورادا کند تصروفاتی اوچون هئچ بیر ایش گؤرمه میشدی. بیرجه اونو دئمک کیفیت ائدر کی، ایران آذربایجان کندلیلری نه اینکی کومباین و تراکتورون نه اولدوغونو بیلیمیرلر، بورادا حتا ان عادی کند تصروفاتی آلتی ساییلان دمیرمالا، دمیرکوتان هله ایشله دیلمیر، تورپاق گوبره لنمیر، بوستانچیلیق و مالدارلیق ساحه لرینده ده هئچ بیر یئنی اوصول اینطیاق ائدیلمیر، مال-قارایا پایتاریق کؤمگی گؤستر یلمیردی. کند تصروفاتیندا ینگانه موهوم آلت، آغاج خیش ایدی، قوشقو قووه سی اولاراق آنجاق اؤکوزدن ایستیفاده ائدیلمیردی.

آذربایجان غزئی ۹۶- جی نؤمره سینده بو خصوصدا بئله یازیر:

بیزیم اؤلکه میزده فلاحتین اوصولو آیدین دیر. واقعین اینسان اتانیر دئسین کی، ایندیکی دونیادا بورادا نوح ایامیندان فالمیش خیش، گاواهن، اؤکوز ایله یئر سورولور. کندلیلرین طرز حیاتلاری اینسانلیغا لایق اولان بیر وضعیتده دگیل. تهران حؤکومتی مسوللاری خلقلری دالیدا و ایستعمارا حاضر بیر وضعیتده سالماق اوچون آدم عسریندن میراث قالان فلاحت سیستمیندن ال چکمیر.

تهرانین موستملکه یه چئوریلیمیش اولدوغو ایران آذربایجانلی کند تصروفاتیندا، سو مساله سی ده خصوصی اهمیته مالیکدیر. مثله لرین آزلیقی، حتا یوخلوقو، بورادا قوراقلیغا سبب اولور و اکین یئرلی، باغلار حتا اوزوملوکلر همیشه سوواریلماق طلب ائدیر. بورادا سو حیات منعی دیر.

آذربایجانین همیشه باشی قارلی ساوالان، سهند و باشقا داغلاریندان موختلیف ایستیفامتلره آخان قیزیل اوزن، قاراسو (جنویدا و شیمالدا) آجی چای، قوتورچای، آغچای کیمی چایلار و آراز نهری بورانین کند تصروفاتیندا حل ائدیجی روللار اویناییر. بو چایلارین آخدیغی وادیلرده گۆزل باغلار، زمیلر، پامبیق و چوغوندور تارلالاری واردیر. بونا باخما یارق سووارما ایشی چوخ ایتیدایی و چوخ بریاد شکیده دیر.

کند تصروفاتی نین گئریده قالماسی نین و کندیلرین آجیناجاقلی وضعیتده یاشاماسی نین موهوم سبیلریندن بیری و بلکه ده اساسی، توپراق اوزرینده حاکیمیت، توپراقدان ایستیفاده شرطلری نین اولدوقجا آغیر اولماسی و وئرگیلرین آغیرلیغی ایدی. تکجه اونو دئمک اولار کی. قیزیل اوزن چاییندان و اونون قوللاریندان سو آلان زنگین و مونبیت زنگان ماحالی توپراقلاری نین بؤیوک بیر قیسمتینه آنچاق بیر نفر بؤیوک مورجع مولکدار آغالیق ائدیردی. تهران مورجع حؤکومتیندن بیلاواسیطه کؤمک آلان و اونون موستبید اوصوللارینا آرخالانان آذربایجان خلقی نین بو دوشمنی، غصب ائتمیش اولدوغو بو توپراقلاردا ایشله یین کندیلرلی مجبور ائدیردی کی، محصولون بئشده دؤرد حیصه سینی وئرسینلر.

توپراغین موهوم بیر حیصه سینده رضاشاه و اونون ال آلتیلاری نین، دؤولتین الینده ایدی. خالیصه آدلانان دؤولت یئرلی توپراغین ان مونبیت، ان سولو قیسمتلی ایدی.

اورومیه و خوی کیمی بیر سیرا یئرلرده ده دؤولت و آیری مولکدارلار توپراغین بیر قیسمتینی ده تاجیرلره ساتمیشدی لار.

بیلاواسیطه کندلی یه مخصوص اولان ساحه، ایران آذربایجانلی توپراغی نین اون فایضینی تشکیل ائدیردی. ایران آذربایجانلی کندستانیندا اوزون زماندان بری حؤکم سورن بو وضعیت اؤلکه ده آغیر بیر فلاکت، حیاتی یوخسوللوق و ایش سیزلیک اوچون منبع تشکیل ائدیردی. مینرله آذربایجان کندلیسی بیر تیکه چؤرک قازانماق اوچون قونشو اؤلکه لره و ایرانین بیر چوخ ویلایتلرینه داغیلماغا مجبور اولوردو. بو گون تهراندا، ساریدا، ایصفاهاندا و سایر شهرلرده کی فابریکا و زاوودلاردا خالچا اعمالاتخانالاریندا، ایرانداکی اینگیلس نفت معدنلرینده، شیمشک کؤمور معدنلرینده و یول اینشائتیندا ختیلی آذربایجان کندلیسی ایشلمگه مجبور دور. ایران آذربایجانلی نین اؤزوندده ده (تبریز، اورومیه، اردبیل و باشقا شهرلرده) بیر تیکه چؤرک دالیسینجا شهره آخیشان ختیلی کندلییه راست گلمک اولار.

هنچ ده تصادوفی دگیلیر کی. ایران آذربایجانیندا تشکیل ائدیلمیش آذربایجان دموکرات پارتیاسی نین و اونون رهبرلیگی ایله یارانمیش میلی حؤکومتین مرانامه و موراجعتنامه لرینده کند تصروفاتی مساله سی موهوم یئر توتور.

ایستر پارتیانین و ایسترسه حؤکومتین مرانامه سینده ایران آذربایجانلی خلقی نین رفاه و سعادتینی نین توپراقلا باغلی اولدوغو مساله سی چوخ دوزگون قویولموشدور. پارتیا و حؤکومت مملکتین ترقی سی اوچون ایلك نؤویه ده توپراقسیز کندلییه توپراق وئرلمه سی، کندیلرین آراسیندا ایش سیزلیگین آرادان قالدیریلما سی مساله سی نین بوگون تاخیره سالینماز وظیفه کیمی ایرلی سورموشدور.

بو شرفلی وظیفه نی یئرینه بئتیرمک اوچون ایران آذربایجانلی میلی حؤکومتی بیر سیرا دوزگون تدبیرلر ال آتمالی ایدی. بورادا کند تصروفاتی نین اساس جهتی توپراق مساله سی، اونون کندلییه وئرلمه سی مساله سی دیر .

کندلییه توپراق هانسی منبعدن وئرلمه لی؟

ایستر پارتیانین و ایستر ایسه حؤکومتین مرانامه سینده خصوصی مالیکیتین توخونولمازلیغی تامین ائدی لیر. حؤکومت مرانامه سی نین ۱۷- جی ماده سینده بو حقه ده دئییلیر:

«آذربایجان میلی حؤکومتی نین بوتون ساحه لر اوچون خصوصی مالیکیتی قبول ائدیپ مملکتین و خلق ایقتیصادیاتی نین ترقی سینده و خلقین رفاه حالینا سبب اولاییلن هر جور خصوصی ایقدا ماتا کؤمک ائده جکدیر.» مساله بئله بیر شکیده قویولارکن حؤکومت نه ائتمه لی ایدی؟ تام دموکراسی اساسلار اوزرینده قورولان میلی حؤکومت بوتون چاره سینی تاپماقدا چتینلیک چکمه دی. میلی حؤکومت کندلینی توپراق صاحبی ائتمک اوچون ایلك نؤویه ده ایکی موهوم منبعه موراجعه ائتمه لی اولدو: خالیصه (دؤولت) و دوشمن عونصرلری نین توپراقلارینا.

هله میلی حؤکومت تشکیل ائدیلمه مه میشدن اول آذربایجان دموکرات پارتیاسی ایران آذربایجانلی خلقی نین بیرلشمه و اؤز حوقوقلاری اوغروندا مباریزه یه چاغیران موراجعتنامه سینده یازیلیمیشدی:

دموکرات فیرقه‌سی‌نین عقیده‌سینه گۆره خالیسه یئرلری و آذربایجانلی ترک ائدیپ قاچان و آذربایجان خلقی‌نین زحمتلری‌نین محصولونو تهراندا و سایر شهرلرده مصرف ائدن اربابلارین یئرلری (اگر اونلار تئزلیکله آذربایجانا قاییتماسالار) قئید و شرطسز اولاراق کئندیلرین ایختیارینا وئریلمه‌لیدیر.

ایران آذربایجانلی کئندلی‌سینه نیجات یولو گۆسترن بو موراجیعتنامه‌ده ایله‌ری سورولن ماده‌سینده دئییلیر:

«ایش‌سوزلیگین قارشى‌سینی آماق اوچون خالیسه یئرلرینی فؤوریتله تقسیم ائتمک، هم‌چنین آذربایجانلی ترک ائدیپ اونون خارچینده میلی موختاریتی‌میزین علئیهینه تبلیغات آپارانلارین دا یئرلرینی طبط ائدیپ کئندیلرین ایختیارینا قویماق ایله یئرسیز کئندیلری آياقلانديرماليدير.»

بورادا گۆرۈندۈیۈ کیمی میلی حؤکومت توپراق مساله‌سینی چوخ عادیلانه بیر یول ایله حل ائتمگه چالیشیر. بو جیدی مرامنامه‌نین یئرینه یئتیلمه‌سینه آرتیق باشلانمیشدیر. تهران حؤکومتی طرفیندن غصب ائدیلمیش «خالیه» یئرلری آذربایجان خلقی‌نین مالی اعلان ائدیلمیشدیر.

میلی حؤکومت عئین زماندا آذربایجانلی خارچینده یاشایان و اۆز خلقی ایله هئچ بیر علاقه‌سی اولمایان سیلاخلی قولدور دستهلری دوزه‌لديب خلق حؤکومتینه قارشى چيخان مولکدارلارین توپراقلارینی میلی‌لشدیرمگه باشلامیشدیر. بو ساحه‌ده گۆرۈلن ایلك بؤيۈک تدبیرلردن بیرى زنجان مولکدارى ذولفقارى حقینده میلی حؤکومتین چيخاردیغى قراردير. یوخاریدا قئید ائدیگیمیز کیمی، ذولفقاری بؤيۈک بیر مولکدار دیر. معلوم اولدوغو اوزره آذربایجاندا یاشایان مولکدارلارین چوخ بؤيۈک اکثریتی اۆز آنا یوردونا، میلتینه، اونون ناموس و شرف ایشینه، باشلادیغى موقدس موباریزه‌یه صادق اولاراق خلق ایله ال-اله وئریپ میلی حؤکومتینی قوولندیریر. حؤکومت بئله‌رینه قارشى مرامنامه‌ده گۆستریلدیگی کیمی حرکت ائدیر. بئله آدمالارین مالیکیت حقى دؤولت طرفیندن مودافیعه ائدیلیر.

توپراق صاحبیلری‌نین چوخو حؤکومت و خلق ایشینه هرطرفلی یاردیم گۆستریدیکلری بیرزماندا ذولفقاریلر «...اۆز فنودالیته‌سینی موحافیظه ائتمک اوچون و خلقی قول حالیندا ساخلاماقدان اۆترو میلی حؤکومتین علئیهینه موسلح صورتده قیام ائدیپ مورتجع مرکز حؤکومتی ایله رابیطه ساخلایب و قتل و غارتہ» (آذربایجان غزئتی، نومره: ۹۰) ال آتیرلار. میلی حؤکومت آذربایجان دموکرات پارتیاسی‌نین و اۆزونون مرامنامه‌سینه صادق قالاراق ذولفقاری حقینده خصوصی بیر قرار قبول ائتمیشدیر. بو قراردا میلی حؤکومت ذولفقارینی آذربایجان میلتی‌نین دوشمنی اعلان ائدیر. همین قرارین اوچونجو ماده‌سینده دئییلیر:

«۳- ذولفقاری‌نین بوتون املاکى و توپراغى ضبط اولونوب خلقین مالی اعلان ائدیلسین.

۴- میلی دؤولتین زنجان ایداره‌لری ذولفقاری‌نین توپراقلارینی کئندیلر آراسیندا بۆلمک ایشینه ایقدام ائتسین. بو باره‌ده خصوصی هئیاتلر دوزه‌لديب گوزارشلر وئرسین.» (آذربایجان غزئتی).

ایران آذربایجانلی میلی حؤکومتی‌نین باشچی‌سی سید جعفر پیشه‌وری بو مونساییت ایله زنجان کئندیلرینه گۆنده‌ردیگی خصوصی بیر مکتوبدا یازیر: «آذربایجان میلی حؤکومتی خلقیمیزین و خصوصیه اکیچی و زحمتکشلرین زیندگانلیغینی یاخشى بیرصورتده تامین ائتمک اوچون بؤيۈک نقشه‌لر و جیدی تدبیرلر گۆتۈروب و گۆتۈرمکده دیر.

میلی دؤولت چالیشاجاق ماعاریف، صحیه، ایش و چۆرک هامی اوچون فراهم اولسون، هرکس چکدیگی زحمت موقابیلینده اجر و موزد آپارسین، آرتیق پول وئریلمه‌یه‌چک کی، خلقیمیزین زحمتی‌نین بهره‌سینی بعضی طوفئیلی صیفت شخصلر آپاریب آذربایجانلی خارچینده عئیش-نوش ائتمکله میلتیمیزین آزادلیغى علئیهینه تبلیغات و تحریکات ائله‌سین.

کئندیلری توپراق ایله تامین ائتمک اوچون میلی حؤکومتین بیر تدبیری ده خلقه و میلی‌دؤولته صادق اولان مولکدار توپراقلاری‌نین بیر قیسیمینی هر ایکى طرف اوچون الوئریشلی بیر قیمتله اونلاردان آلیپ کئندیلره وئرمک و کئندیلر طرفیندن ایستیفاده ائدیلمه‌چک توپراق بهره‌سینی مولکدار و کئندلی آراسیندا عادیلانه بۆلمکدیر.

اگر بو وقته قدر مؤوجود قانونلار گۆره مولکدار توپراغینی بئچرن کئندلی بهره‌نین بئشده دؤوردونو اونا وئرمگه و یالیز بئشده بیرینی اۆزونه گۆتۈرمگه مجبور اولوردوسا، ایندی آرتیق بئله اولمایاجادیر. میلی حؤکومت سعی ائدییرکی، بئله توپراقلارین بهره‌سی کئندلی و مولکدار آراسیندا عادیلانه بۆلۈنسون. بو تدبیر میلی مجلس طرفیندن تصدیق ائدیلمیش، دؤولت مرامنامه‌سی‌نین ۱۱-جی ماده‌سینه تاممیه اویغون گلیر. بو ماده ده دئییلیر: کئندلی ایله ارباب آراسیندا تؤولد اولان ایختیلافاتی رفع ائتمک اوچون موتقابیل ریضایت شرطی ایله جیدی قانون لایحه‌سینی تنظیم ائدیپ بو یول ایله کئندلی و ارباب مساله‌سینی حل و تصفیه ائلمک.

حۆکومت بو مسالهنی حیاتا گئچیرمک اوچون مرامنامهده یازیلدیغی کیمی هر ایکی طرفین موتقابیل راضی لیغینی الده ائتمگینی لازیم بیلیمیش و اونا گۆره ده کندلی ومولکدارلاردان عیبارت بیر کومیسسیون دوزه لتمیشدیر. بو کومیسسیون عملی ایشه باشلامیشدیر.

ایران آذربایجانلی کند تصروفاتیندا موهوم یئر توتان بیر ساحه ده مالدارلیقدیر. بورادا قاراداغ، چالديران، ساوالان اردبیل، خالخال، مراغا اطرافینداکی یایلاقلاردا مین هکتارلارلا زنگین چمنلیکلر، اوتلاقلار واردیر. بو مالدارلیغین اینکیشافی اوچون چوخ زنگین شرابط یارادیر. ایران آذربایجانیندا ایندی تخمین بئددی میلیون قدر قویون و گئچی، بئددی یوز الی مینه یاخین قره مال، یوز ایگرمی مینه یاخین آت و خئیلی دوه واردیر. مالدارلیق خصوصیه اردبیل و قاراداغ ماحاللاریندا خئیلی اینکیشاف ائتمیشدیر. لاکین بو رقم لر بؤیوک و گنیش ایمکانلارلا مالیک اولان ایران آذربایجانلی اوچون اولدوقجا آزدیر.

کند تصروفات وزیرلیگی ایندی حیوانلارین جینسلرینی یاخشیلشدیرماق و اونلارین سای سینی آرتیرماق ایشینده جیدی فیکیر وئرمگه ده باشلامیشدیر. ایران آذربایجانیندا توتون و قند چوغوندورو دا تصروفاتدا موهوم یئر توتور.

مراغا، آذرشهر و اوشنودا یئتیشن توتون ایرانین تصروفاتیندا گۆرکملی رول اویناییر. بو توتوندن حاضر اولان «اوشنو» آدلی پایروس بوتون ایراندا مشهوردور. بونا باخمایارق توتون چوخ ایتیدایی اوصوللارلا یئتیشدیرلیر و اولدوقجا آز محصول وئیردی. ایران آذربایجانلی نین گۆزل بوجاقلاریندان اولان حیغاتی وادیسینده ده یاخشی قند چوغوندورو یئتیشیر و میاندا قند زاوودونون خام مالینی تشکیل ائدیر. گنیش ایمکانلارینا باخمایارق بو ساحه ده گنیده قالمیشدیر.

ایران آذربایجانیندا عئین زماندا باغچیلیق و اوزومچولوکده بؤیوک اهمیته مالیکدیر. عصرلردن بریدیر کی، ایران آذربایجانلی نین کیشیمیش، پوسته و بادامی، اریک، توت و ایگده سی دنیا بازارلاریندا شؤهرت قازانمیشدیر. بوندان باشقا بورادا خیار، آما، شافتالی و انجیر ده یئتیشیر. مرند، اورومیه، تبریز و مراغا اطرافیندا گنیش اوزوم و مئیوه باغلاری واردیر. لاکین چوخ زمان خسته لیک و باشقا سبیلر اوزوندن، اوزوملوکلر و باغلار محو اولوب گنیدیر یا دا عومومیتله چوخ آز محصول وئیریرلر.

ایندی آرتیق ایران آذربایجانلی نین صنایعینی و خارجی تیجارتینی اؤزالینه آلمیش میلی حۆکومت بو ساحه به جیدی فیکیر وئرمگه باشلامیشدیر و کند تصروفاتین قارشیسیندا دوران اساس بیر مسالهنی ده حل ائتمگه گیریشمیشدیر کی، بو دا کند تصروفاتی اوچون موتخصیصلر حاضرلاماقدان عیبارتدیر. اوللر بورادا بئله موتخصیصلر یئتیشدیرن هئچ بیر اورتا وعالی مکتب یوخ ایدی، ایندی ایسه میلی حۆکومت ایران آذربایجانیندا دارولفونون تشکیلی و اونون پانیندا کند تصروفاتی فاکولته سی یاراتماغا باشلامیشدیر. بو فاکولته ده بایطارلیق، تاخیل، باغچیلیق، توتون و باشقا ساحه لر اوزره موتخصیصلر یئتیشه جکدیر.

«آ. آذری»

مجلس میلی نین فعالیتی

خلقیمی زین حق و ایختیارینی تامین ائتمک اوچون آپاریلان مردانا موباریزه نتیجه سینده هامی یا معلوم اولدوغو کیمی ۲۱-آذرده قیام معناسی ایله دموکراتیک اساسلار اوزرینده میلی مجلسیمیز تشکیل اولدو. بو مجلس (ایله) دارولشورای-میلی آراسیندا، هم تشکیلات و هم طرز عمل جهتیندن بؤیوک تؤولفیری وار ایدی. دارولشورای-میلی همیشه عوموم نوماینده لری ایشتیراکی ایله تشکیک اولدوغو اوچون اورادا داها آرتیق دانیشیغا و تبلیغاتا اهمیت وئریلیر، ایشین سورعتیله پیشرفتی نظره آلمیمیز، نتیجه ده دؤولت تشکیلاتی فلج حالا دوشهرک یئریندن ترینه بیلیمیر و اونون تقدیم ائدیگی لوایتلر ایله کومیسسیونلاردا یاتیب قالیر. بعضن اونلارین موذاکیره سینه بئله ایمکان تاپا بیلیمیر. بیزیم مجلس میلی میزین فعالیتی ایسه چوخ ساده ایدی. اولن بوتون نوماینده لرین وقتلری مرکزده تلف اولماماق اوچون هر اوچ آیدا بیر عومومی ایچلاسا دعوت اولونوردولار.

بو واسیطه ایله عومومی و اساسی مسالهره یئتیشیر، دؤولتین گوزارشینه قولاق آسیب اونا یئنی دستورلار وئیر، ایداره لرین گۆردوکلری ایشلری نظردن گئچیریب اونلارین ریسلرینه دوزگون یول گۆستریر، و ایمتاحان اوچون قبول ائدیلم قانون لایحه لرین موذاکیره وتصوب ائدیلمدن سونرا گله جک اوچ آک تعطیل زمانی اوچون هئیات-ریاسته لازیمی تاپشیرقلار وئرمکله ایشلرین سورعتی اوچون زمینه حاضرلاییردی. اوچ آک تعطیل مودتینده مجلسین وظایفینه انجام وئریب، دؤولت ایله سیخی رابیطه ساخلاپیر و اونون گۆندردیگی لایحه لری سریع بیر صورتده موذاکیره ائدرک سیناماقدان اؤترو عؤودت وئیر.

بو اصل اوستونده دیر کی، بیزیم میلی مجلسیمیز، مرکزی قووتیمیزین صدر موعاونی و فیرقه میزین بانلیریندن سایلان آقای حاجی میرزا علی شیبسترینین تحت ریاستینده ۲۱- آزرده ایشه باشلاپ بؤیوک فعالیت بوروزا وئره بیلیمیشدیر. مجلس میلی نین هئیات ریاستی عومومیتله متین و بیغرض اشخاصدان تشکیل اولدوغو اوچون، میلی حؤکومت ایله مجلس آراسیندا همیشه حوسن تفاهوم اولموش، مجلس حؤکومت میلی نین ایشلری نین قاباغا گئتمه سینده بؤیوک موساعیدت گؤسترمیشدیر. مخصوصن آقای شیبسترینین فؤوق العاده هوشی، طبعی و ذکاوتی هئیات ریاستی نین فعالیتینده آرتیق درجه موثر اولموش. بو سببه اعتراف ائتمک لازیم گلیر کی، مجلسیده فیرقه رهبرلیگی جیدی بیر صورتده نظرلری جلب انده بیلیمیشدیر.

عومومیتله فیرقه میز ایله حؤکومت میلی و مجلس میلی میز آراسیندا اولان مؤحکم رابیطه و اساسلی بیرلیک نهضتیمیزین ایرلینمه سینده آرتیق درجه تاثیر باغیشلامیشدیر. فیرقه میزین مرکزی کومیته سی نین خلق حاکیمیتی یولوندا گؤتوردوگو قدلر، مجلسیمیزین خط حرکتی نین دوزگونلوگو، مخصوصن هئیات ریاستین بیطرف و بیغرضانه بیر صورتده یورولماق سیزین فعالیتینده اولماسینا مدیوندور. بو ایسه آقای شیبسترینین حوسن نیتی و ساغلام دوشونجه سی سایه سینده مئیدانا چیخا بیلدی.

«مجلس میلی میزین عومومی ایجلاساری ایسه همیشه فیرقه میزین افکار و آمالینی تعقیب ائتمک یولوندا بؤیوک ایمان و اعتیقاد بوروزا وئرمیشدیر. ۲۲- آزرده عومومی ایجلاسین حؤکومت باشچی سی نین ایسته دیگی رای اعتیقادا وئردیگی جواب، میلی تاریخیمیزین ان موشعشع ایفتیخاراتیندان سایلمالی دیر. او گون حؤکومت تشکیله مووفق اولان باش وزیریمیز تبریز پادیکانی نین فرماندهی سرتیب درخشانی ایله آپاردیگی موداکیره بیر نتیجه یه یئتیشمه دیگینی گؤردوکه مجلسه گلپ آچیق و آیدین صورتده مؤوضوعو نوماینده لرین نظریه یئتیریب، ایشین سیلاح گوجو ایله حل ائدلمک احتیمالینی ایرلی سوروب بئله بیر احتیمالین ووقوعی مونسبتیه اورادان رای اعتیقاد ایسته دی. اونون جوابیندا بوتون نوماینده لر بیر تک وجود کیمی آیاغا قالخب «هامی میز میلی حؤکومتی میزین بایراغی آلتیندا سیلاح گؤتوروب موچاربه ائتمگه حاضر یق، قوی اؤز قوردوغوموز خلق حؤکومتی بیزدن اعتیقاد عوضینده جانلاریمیزی فوربان وئرمگی ایسته سین، اونو آزادلیق یولوندا وئرمکدن موضاییقه ائدن دگیلیک» دئیلر. بو قورو تعارف دگیلدی. باشدا مجلس ریسی آقای شیبسترین اولماق اوزره نوماینده لر عومومیتله آیاغا قالخب سیلاح گؤتورمک اوچون فیرقه میزین مرکزی کومیته سینه گلپ اورادا باش وزیر و مجلس ریسی نین سرتیب درخشانی ایله یئنی تجدید ائدیکلری موداکیره نین نتیجه سینه منتظر اولدولار. بو تاریخلرده میثلی چوخ نادیر ایتیفاق دوشه بیلن بیر حادثه دیر.

دوغرودور محمد علی میرزا ایران مجلس شؤورای میلی سینی توپا باغلادیقدا نوماینده لردن بیر نچه سی اوردا قالپ شهید اولدولار، لاکین اونلاردان اله سیلاح آلیب موچاربه ائتمک فداکارلیغینی تاریخ نشان وئرمیر. بیزیم میلی مجلسی میز بو فداکارلیق نتیجه سینده دوغروان دوغرویا فدا بیلر مجلسی اولدوغونو ایشات ائتدی. بوندان علاوه مجلسی میزین بؤیوک ایفتیخاراتیندان بیرسی ده اورادا فداپی تشکیلاتلارینا رهبرلیک ائندلردن نوماینده صیفتیه ده ایشتیراک ائدن وار ایدی. آقای غلام دانشیان، جعفر کاویان، کبیری و غنیرلری مستقیمن جیهه لردن اینتیخاب اولونوب گلیمیشلردی. فیرقه میز ده بئله بیر مجلس وجودا گئیرمکله اؤزونون یارادجیلیغینی بوتون دونیا یا ایشات ائتمکله و میلیمیزین ایستعداد و قابیلیتینی ده بوروزا وئرمگه سبب اولموشدو. بیزده مجلس میلی سابقه سی یوخ ایدی، میلی حؤکومت داخلی بیسابقه ایدی، بونلارین هامیسی فیرقه رهبرلیگی نین ایتیکاری نتیجه سینده مئیدانا چیخان بؤیوک تشکیلاتلار دیر کی، تاریخ اولارین باره سینده هئچ وقت ساکیت قالا بیلمز. بو موسیسه لرین یارادیلما سی گله جکده بوتون ایران خلقی، بلکه شرق مملکتلری اوچون سرمشق اولماغا لایق ایشلردن دیر. فیرقه میز بو تشکیلاتلاری یاراتماقلا گئچمیش هدف سیز و تشکیلات سیز قیاملارین تکرارینا خاتیمه وئریب، آزادیا هلالر اوچون مووفقیت قازانماق یولوندا یئنی بیر جیغیر اچدی کی، بو اؤزلوگونده شایان ایفتیخار بیر ایشدی.

فیرقه نین تشکیلات ایشلری

ایگیرمی بیر آزرده آقای پیشه وری، آقای بادکانین موعاونیتی ایله شخص تشکیلات قورماق ایشی ایله مشغول اولوردو. بو وقت تشکیلاتا توجه ائتمک ایمکانی آرتیق ایدی. اوندان اؤترو کی، فیرقه کادرلاری نین اوندان باشقا ایشلری یوخ ایدی. اونا گوره ایشلر چوخ سورعتله پیشرفت ائدیپ، اوچ آک مودتینده آذربایجانین بوتون شهر و کندلرینده فیرقه تشکیلاتی یارادیلپ جیدی بیر صورتده فعالیت ائدیردی. بو سازمانلارین فعالیتی نتیجه سینده ایدی کی، بوتون آذربایجان خلقی فیرقه بایراغی آلتینا توپلانیب بؤیوک نهضتی و اونون موسلح قوه سی اولان فداپی دستهلرینی وجودا گئیردیلر.

بو اوچ آی عرضینده ایستر مرکزی کومیتة ایستر یئرلی فیرقه اوچاقلاری تشکیلات و تبلیغات ساحه سینده بؤیوک ایشلر گۆرمگه مووفق اولدولار. بئله کی، حؤکومت فیرقه نین رهبرلیگی آلتینا گلن زمان بوتون دؤولت ایداره لرینی نظارت آلتینا آماغا حتا ایداره آتتمک اوچون فیرقه سیرالاریندان کیفایت ائده جک قدر ده چوخلو موجب و اینانیمیش ایشچی وئریله بیلدی.

بو ایسه اوچ آیدان آرتیق تاریخه مالیک اولمایان بیر تشکیلات اوچون بؤیوک مووفقیت حساب اولونوردو. اگرکی او گون دؤولت ایداره لرینه گۆنده ریلن اشخاصین آراسیندا اوزون مودت سیاسی موباریزه آپاریب سیاسی فیرقه لرده فعالیت گۆسترن موجب یولداشلاریمیز دا آز دگیل ایدیلر. بونولا برابر اونلاری تاپیب اعتمادلارینی جلب آتتمک، مسولیتلی ایشلره قویماق اؤزو اؤزلوگونده بؤیوک مووفقیت حساب اولونا بیلردی.

۲۱- آزدردن سونرا فیرقه کادرلارین دؤولت ایداره لرینه گۆنده ریلدیگینه گۆره تشکیلاتین ایچریسینده او جهتدن چوخ موشگولات منیدانا چیخدی. مخصوصن مرکزی کومیتة نین مسولیتلی آغیرلاشدیغی حالدا ایشچی ایشچیلرین موهورم بیر حیصه سی ایستر- ایسته مز دؤولت ایشلرینه مشغول اولدوقلاری اوچون فیرقه ایشلرینه لازیمینجه یئتیشه بیلمه دیلر.

بو طرفدن بؤیوک مووفقیتلریمیزی گۆن خلق آخین- آخین تشکیلاتا وارید اولماغا باشلادی. بونلاری مونظم صورتده تشکیلات آلتینا آلیب کادرسیز ایداره آتتمک چوخ موشگول بیر ایش ایدی. بو ایشلرین هامیسی فیرقه نین صدر موعاونینی آقای بادکانین عۆده سینه موحول اولدوغوندا اونون وظیفه سی فؤوق العاده بیر صورتده آغیرلاشمیشدی. بونا باخماپاراق او اؤزونون یورولماز بونیه سینه و قووتلی ایراده سینه دایانیب بو آغیر وظیفه نی قهرمانلارا پاراشان جیدیت و هیمت ایله انجام وئرمگه مووفق اولدو.

آقای بادکان آلتی آی تمام مرکزی کومیتة نین جاری ایشلرینی جیدیتله انجام وئریب اورادان دؤولت ایشلرینه آپاریلان کادرلارین یئرینه تازا کادرلار تهپه آتتمکله تشکیلاتین دوام و بقاسینی تامین آتدی. بو ایشده تبریز شهر تشکیلاتی نین جوان صدر موعاونینی آقای ولایه نین فعالیتی ده تقدیره شایاندیر. بوندان علاوه، باشقا یئرلرده داخی یازیلان فیرقه تشکیلاتچیلارین اؤز نۆبه لرینده بؤیوک فعالیتلر ایبراز آتتمیشلر کی، یئری گلدیکجه اونلارین دا فعالیتلری تقدیر اندیلمه لیدیر.

بوخاریدا سؤیله دیگیمیز کیمی بو نهضتی وجودا گتیریب اونو دوزگون یولا آپارماق اوچون فیرقه آراسیندا ایش بؤلگوسونون فؤوق العاده تاثیر ایلدی. فیرقه نین عومومی سیاستینه آقای پیشه وری رهبرلیک آتدیگی حالدا اونون داخیلی ایشلرینی آقای بادکان و مجلس میلی کیمی موهورم تشکیلاتی آقای شیبستر، همکارلار ایتیفاقینی آقای بیریا وسایر تشکیلاتلاری مرکزی کومیتة نین باشقا عوضلری عۆده دار اولوب مووفقیتله اینجام وئریلردی. فیرقه میزین تاریخینده بو ایشین آرتیق دره جده اهمیتی اولدوغونو قئید آتتمک لازیمدیر.

فیرقه باشچیلاری عۆده لرینه دوشن آغیر وظیفه لرینه باخماپاراق فیرقه تشکیلاتی ابدن اونون دولمامیش، وقتی وقتینده عومومی ایجلاسار، گنیش بیغینچاقلار دعوت اولونوب بوتون فیرقه افرادی فیرقه نین سیاستی ایله آشینا اولموش و بو واسیطه ایله تشکیلاتدا اولان فیرقه چیلر بیر عایله نین افرادی کیمی ال-اله وئرهرک بؤیوک نهضتی وجودا گتیریب اونون ایسته نیلن هدفه یئتیرمگه کمال ایفتیخار ایله موفق اولموشدور.

فیرقه میزده بیرلیگه آرتیق دره جده اهمیت وئریلمیش تک-تک افرادین خیردا و خصوصی رنجیشلرینه باخماپاراق افراد آغیر دقیقه لرده قارداش کیمی چالیشیب فداکارلیغا حاضر اولدوقلارینی ثوبوتا یئتیرمیشلر. اگر بعضی اؤزونو بگه نن آدمالار فیرقه نین عومومی سیاستینه موخالیف گۆزو ایله باخمیش اولسالار دا ایشین سورعتله ایرلی گتتمه سی، فیرقه افرادین فداکارلیغی اونلارا «اوبژکتیف» نیتلرینی ایجرا آتتمک ایمکانینی وئرمه میس، اونلاری فیرقه ایچریسینده ایکی تیره لیک سالیب اوندان خصوصی ایستیفاده آتده بیلیمک آرزولارینی اورکلرینده قالماسینا محکوم آتتمیشدیر.

فیرقه نین حقیقی رهبرلرین بیغرضانه بیر صورتده جانفشانلیغی اولماسا ایدی قطعن بو بؤیوک مووفقیتلری آتده بیلمه یه جک ایدیک. اونا گۆره بیز رهبرلریمزدن همیشه بیرلیک، صمیمیت، صداقت، فداکارلیق و بیغرضلیک طلب آتدیریک. مخصوصن ایسته ییریک کی، بو وقته تک اولدوغو کیمی بیرلیگیمیز ابدی و پایدار اولوب فیرقه ایچریسینه ایختیلاف سالماق ایله نهضتیمیزی پوزماق فیکیرینه دوشن آچاقلارین پیس نیتلرینه ایمکان وئریلمه سین. بیز باشچیلاریمزدان بونو طلب آتدیریک.

بیرلیک، بیرلیک، یئنه ده بیرلیک لازیمدیر!

فیرقه‌میز و کارگر طبقه‌سی

فیرقه‌میز فعالیتته باشلارکن همکارلار ایتیفاقای تشکیلاتیندان جیدی کۆمکلرک آلمیشدیر. فیرقه رهبرلیگی ایله فعالیت ائدن بو تشکیلات، مخصوصن تبریز شهرینده نهضتیمیزین قاباغا گئتمه‌سینده بۆیوک فعالیت گۆستریمیشدیر. فیرقه‌میزین کارگرلر کوتله‌سی‌نین تشکیلاتی، مووفقیتمیزی تامین ائدن موهوم عامللردن ان موهومى اولای بیلیمیشدیر.

فیرقه‌میز خلق تشکیلاتی اولدوغو اوچون زحمتکش طبقه‌سینه آرتیق درجه اهمیت وئریپ اولارین حیاتی‌نین یاخشى‌لاشماسى اوغروندا بۆیوک و جیدی قدماتلر گۆتورمگه مووفق اولموشدور. مخصوصن آقای پیشه‌وری میلی حۆکومتیمیز و میلی نهضتیمیزی ایداره ائدیکن ان چوخ اهمیت وئردیگی مساله کارخانالارین ایشه دوشمه‌سی و اولارین تعطیلی‌نین قاباغینی آماق مساله‌سی اولموشدور.

بو واسیطة ایله یوزلرجه کارگرلرین حیاتی‌نین تهدید ائدن ایشسیزلیگه مردانا بیر صورتده موبارزه آپارمیشدیر. پشیمینه کارخاناسی‌نین ایشه سالینماسی، بوستان و ایران کارخانالاری‌نین ایشلرینه یاخیندان نظارت ائتمک اوچون اولارین ایداره‌لرینده موستقیم بیر صورتده کارگرلر ایتیحاده‌سی طرفیندن مخصوص نوماینده‌لر تعیینی، ایشسیزلیک موبارزه‌سینده ان جیدی قدماتلر حساب اولونمالیدیر. آقای پیشه‌وری فیرقه‌نین سیاستینی دوشونه‌رک مینلردن زیاده کارگر عایله‌سینه چۆرک وئرمک اوچون بو کارخانالاری بیر آن نظردن اوزاق توتمامیش، مینلرجه آغیر سیاسی مساله‌لر ایله اوز-اوزه گلدیگی حالدا وقتین موهوم قیسمتینی اولارلا صرف ائتمیشدیر. بو ایسه فیرقه‌نین کارگرلر طبقه‌سینه اولان علاقه‌سی‌نین بۆیوک بیر دلیلی دیر.

بوندا علاوه زیندگانلیغین وسایلی‌نین گوندن-گونه آشاغی دوشمه‌سی و بازارین کاسادلیغینا باخماق فیرقه، کارگر موزدونون آشاغی دوشمه‌سینه ایمکان وئرمه‌میش، آلتی آک دوام ائدن میلی حۆکومت دؤورونده بیر نفر ده اولسون بۆیوک کارخانالاردان کارگر ایخراجی ایتیفاق دوشمه‌میشدیر. بلکه بوستانین ایشه دوشمه‌سی و یئنی توخوجولوق کارخاناسی‌نین تاسیسی سایه‌سینده میندن زیاده ایشچیلر اوچون فعالیت و چۆرک قازانماق منبعی تهیه ائدیلمیشدیر. بونلاردان علاوه شهرین آبادلاشماسی، تازا تاسیسات، هابئله یول ایشلری، نیظام وظیفه مدرسه‌لری کیمی یئنی ایشلرین باشلانماسی سایه‌سینده مینلرجه جوان و یاشلی کارگرلره ایش دوشوب بو واسیطة ایله زحمتکش طبقه‌سی‌نین حیاتی‌نین تهدید ائدن ایشسیزلیگین قاباغی آلمیشدیر. نهایت کارگر ایله کارفرما آراسیندا مئیدانا چیخا بیلن ایختیلافلارین قاباغینی آماق اوچون بو ایکی طبقه‌نین وظیفه و ایختیاراتینی مووعین ائدن ایش قانونی تهیه و تصویب اولوندودان سونرا مؤوقع ایجرا یا قیولموشدور کی، ایندیکی شرایطده کارگر اوچون بۆیوک مووفقیت حساب اولونا بیلیر.

اگر گوندن-گونه آرتماقدا اولان ایشسیزلیگی و کاسادلیغی نظره آلساق او وقت فیرقه‌میزین کارگر طبقه‌سینه ائدیگی خدماتین بۆیوکلوگو تمام معناسی ایله نظرده موجسم اولاجاقدیر.

نهایت دئمک لازیمدیر کی، آذربایجان دموکرات فیرقه‌سی همکارلار ایتیفاقینا رهبرلیک ائتمکله همیشه کارگر طبقه‌سی‌نین جیدی رهبری اولوب، اونون منافعی‌نی حیفظ ائتمک یولوندا هنج بیر فداکارلیقدان چکینمه‌میشدیر. دئمک اولور کی، همکارلار ایتیفاق‌نین صدری آقای بیریا گنچ شهریور آییندا بو تشکیلاتین دموکرات فیرقه‌سی‌نین رهبرلیگینی قبول ائتمه‌سینی رسمن و کتبین اعلام ائدیگده ایشتیباه ائتمه‌میشدیر. فیرقه آپاردیغی آغیر موبارزه‌ده، کارگری بیرینجی صفده گۆردوگو کیمی اونون منافعی‌نی حیفظ ائتمگی ده اؤزونون ان بیرینجی وظیفه‌لریندن حساب ائتمیش و ائده‌جکدیر. البته کارگر طبقه‌سی و اونون رهبرلری ده چوخ گۆزل بیلیرلر کی، اگر فیرقه‌نین دوزگون رهبرلیگی اولماسایدی، آذربایجان خلقی‌نین ان مظلوم طبقه‌سینی تشکیل ائدن کارگرلر ده آزاد اولوب ایسته‌دیکلری کیمی دردرسیز اؤز طلبلرینی ائده ائده بیلیمه‌جکلرایدی. بو نوقطه‌نظردن دئمک اولور کی، آذربایجان کارگرلری دموکرات فیرقه‌سی‌نین رهبرلیگی سایه‌سینده ایکی آزادلیغا نایل اولدولار: بیرینجی‌سی عوموم آذربایجان خلقی کیمی میلی آزادلیق، ایکنجی‌سی عوموم کارگرلرین منافعی‌نی تامین ائتمک واسیطة‌سی ایله صینفی آزادلیقدیر کی، هر ایکی‌سی ده کارگر صینفی‌نین موبارزه تاریخینده جلی خطلر ایله یازیلماق‌دیر.

میلی حۆکومت خلقه حساب وئریکن

میلی حۆکومت فیرقه‌میزین رهبرلیگی آلتیندا ایشله‌دیگی اوچون اونون گۆستردیگی خاروق‌العاده فعالیت‌نین ایفتیخاری دا فیرقه‌میزه عایددیر.

بیزیم یوخاریدا قئید ائدیگیمیز کیمی میلی حۆکومت گۆردوگو ایشلر نه تک آذربایجاندا بلکه ایراندا سایه‌سیز ایدی. اونا گۆره چوخ بیر تئز زماندا فیرقه‌میزین و نهضتیمیزین نوفوذو سرحدلریمیزدن گنچیب ایراندان خاریجی اولکه‌لرده سس سالماق‌لا، دونیادا بئین‌المیلی بیر مساله شکیلی آلدی.

بو كىتابچا تىجىلىيى سورتده يازىلدىغى اوچون بو ساحه ده گۇرولن ايشلىرى شرح وئرمكدن صرفنظر ائدىب، حۇكومت باشچى سى آقاي پيشهورى نىن آذربايجان مجلسى مىلى سى نىن ايكىنچى عمومى ايجلاسىندا وئردىكى گوزارىشى (راپورت) عىنىن بورايا نقل ائتمگى كافى حساب ائدىرىك:

مىلى مجلسىن ايكىنچى عمومى ايجلاسى نىن ۲- جى جلسەسىندە اولونموش دانىشيقار

آقاي پيشهورى نىن آذربايجان مىلى حۇكومتى نىن ايندىيه قدر گوردوگو ايشلر حقينده وئردىكى گوزاريش

جومعه گونو فروردىن آيى نىن ۱۶-دا ساعات دوققوز يارىمدا آذربايجان مجلسى مىلى سى نىن ايكىنچى ايجلاسى نوماينده لرىن حوزورو و آقاي شىبسترى نىن رياستى ايله تشكىل اولدو، بو جلسە ده دؤولت هئياتى ده حاضىر ايدى.

آقاي شىبسترى: من ايكىنچى دؤوره ايجلاسى نىن ۲-جى جلسەسىنى رسمن آرتىق اعلام ائدىرم. آقاي محمد عظيما دونكى جلسە نىن صورت جلسەسىنى موختصرن راپورت وئره جكدىر. آقاي محمد عظيما بيرىنچى جلسە نىن صورت جلسەسىنى موختصر وجهيله اوخودو.

آقاي شىبسترى: بيرىنچى جلسە ده اوخونان پروگرام موجيبىنجه آقاي پيشهورى آذربايجان دؤولت هئياتى نىن ايندىيه قدر گوردوكلرى ايشلىرى باره سىندە بير راپورت وئره جكدىر.

آقاي پيشهورى: من ائله فيكىر ائدىرم كى، دنیه جگيم سؤزلر چوخ موفصل اولما بىلمز، چونكى دؤولتىن بوتون گوردوكلرى ايشلر خلقين ايطيلاعى ايله، مخصوصن مجلسى مىلى عوضولرى نىن نظارتى ايله اولموشدور. اونا گوره منيم دنیه جگيم سؤزلر گومان ائدىرم كى، نوماينده لر اوچون تازا سؤزلر اولمايا جاقدير و فقط بونلار موختصر سورتده تذكور كىمى اولما بىلر. سىز چوخ گوزل بىليرسىنيز كى، بىزىم مىلى دؤولتىمىز موبارىزه ده دوغولوب، دؤولت و مجلسى موسلسللىرىن و توفنگلرىن و باشقا اسلحه لرىن گورولتوسو آلتىندا تشكىل تاپىدىر. بىزىم وزيرلرىمىز و دؤولت ايشچىلرىمىز آزادىخاهلاردان سىنچىلپ دؤولت ايشلىرىنه واريد اولموشلار سا دا، لاكىن كىفايت قدر موجب دگىلدىلر. اىستىدادى دؤولتدن پىس يادىكارلار و منفور ايرتلىر، اوغورلوق، اىختىلاس، تىبلىك و دؤولت مقاماتىندان سواستىفاده ائتمك و دوايىرىن برىادلىغىندان باشقا بير شنى قالمامىشدى، ايشچىلردن بير عىده سى فقط ماعاشلارنى تامين ائدىب، گونلرىنى گنجىرىب، ساعات سايماق و اوندان سونرا خصوصى ايشلىرى نىن دالىنجا گنتمكدن باشقا فيكىرلىر يوخ ايدى. من اونلارنى سرزنىش ائتمك اىستهمىرم، چونكى تشكىلاتىن اىقتىياسى او ايدى، بئش نفر، اوچ نفر صادق آدم اولسايدى دا يا ايشدن چكىلدىر يا ايشده قاليردىسا موحيط ايله سازىش ائتمگه مجبور اولوردو و بئله ليكله بير جور ايمرار ماعاش ائدىردى. مىلى دؤولت تشكىللىنمه ايداره لرىن وضعى بو ايدى، حتا من سايق اوستاندارلىق بيناسىنا گنئىدكه اىستىفاده ائتمك اوچون بير كاغاذ تاپا بىلمه ديم، خصوصن او وقت كى، اوستاندار بؤيوك اىختىاراتلا گلمىشدى كى، آذربايجان نهضت مىلى سىنى ياتىرتسىن، فارسلا ر دنمىشكن «در باغ سبز» نىشان وئرسىن.

بىز حۇكومتى اله آلدىغىمىزدا وضعيت چوخ آغىر ايدى، من ايندى هله مالى جهتدن بئىرم، هر حالدا حۇكومتى اله آلدىغىمىز زمان بىز پروگرام ايله ايشه باشلادىق و او پروگرامى تصويب اوچون مجلسه گتىردىك. بىز قاباغىمىزدا قويدوغموز پروگرام ايران دؤولتى نىن عادى پروگراملارى نظىرى دگىلدى.

بو پروگرام مىلى بير پروگرام ايدى ، بىز بىليردىك كى، بو دؤولت موعىن بير مودتده بو ايشلىرى گوره جك. من بئله گومان ائدىرم كى، او پروگرام نوماينده لرىن نظرىنده دير. پروگرامدا بيرىنچى مساله مىلى حۇكومتىن قورولوشودور. مىلى حۇكومت بئله قورولمالى ايدى كى، خلق حىس ائتسىن كى، بو حۇكومت اونون قوردوغو حوكومتدور و اوندا ياخين دخالتى واردير. بو ايش سؤزده چوخ آسان گورونسه ده، لئىكن عملده چوخ چتىندىر. چونكى گنچ حۇكومت خلقى دؤولتدن ايرى اولماغا عادت وئرمىشدىر. دؤولت خلقين باشى اوستونده بير يوموروق كىمى اولوب، مىلت ايسه عذاب و فيشار آلتىندا دؤولت چرخلرىنى دولاندىرمالى ايدى. مىلتىن دؤولتى اوموراتدا دخالتى يوخ ايدى. بىز بو عادتى دگىشمه لى ايدىك، دؤولت مىلتىن سعادتىنى تامين ائتمه لى ايدى.

بىز پروگرامدا گؤسترمىشيك كى، بو نجه اولمايدىر. بو ايشچىلرىن شىخن دموكرات اولمالارى ايله انجام تاپا بىلمز، بلكه عملده بئله اولمالى ايدى كى، خلقين اىسته دىكى عمله گلسىن. بىز تشكىلات اوزرىله دؤولتى

تشکیل وئریب ویلایت و بۆلۆک انجومنلری واسیطه‌سی ایله ایداره ایشلرینده مالیه و صحیه ایشلرینده خلقه نظارت ائتمگه ایمکان وئردیک.

ایکینجی‌سی بلدیلهر مساله‌سیدیر. گئچن دؤوره‌ده شهرداری انجومنلری دؤولت تشکیلاتینا تبدیل اولوب، بلدیله ریسی دؤولت طرفیندن تعیین اولوردو. ظاهر سارلیق اوچون اونا انجومن آدی قویموشدولار. بیز خلقی موسقیم صورتده بو انجومنی سئچیب و بلدیله ایشلرینده دخالت ائتمه‌سینه ایمکان وئردیک. البته بو تازا بیر ایشدیر. بیر میلّت لازیمدیر کی، دوزگون صورتده چالیشسین و بیز قطعی صورتده بونو ائده‌بیله‌جگیک. من یادیم گلیر کی، (- آقای یکانی بورادادیر یا خئی؟) گئچن ایل بایرامدان قاباق «خوبا» گئتمیشدیم. بلدیله سوپورلرین پالتاری یوخ ایدی و آلیق دا آلامیشدیلا، ایسته‌بیردیله شهرین کوچه‌لرینده اولان آغاجلارین باشینی کسب و ساتماقلا اولارین آلیقلارینی تامین ائتسینلر، من ایندی باش‌واجلیقلا دئییه‌بیلرم کی، بلدیله‌نین ایشی او قدر یاخشیلانیشیب، نه اینکی حوقوقلارینی دا وئریلر بلکه شهرین ایچریسینده ده ایصلاحات باشلانیدیر.

مراغا شهری ایرانین مشهور شهری حساب اولونماییب، دئمک اولار، متوسط شهرلریندیر و موترقی شهر دگیلدیر. بونولا برابر مراغادا بلدیله انجومنی مالی وضعیتین یاخشیلیغینا ایستینادن تصمیم توتوب کی، بیر دؤولت تئاتری‌سی بونا ائتسین. بو چوخ اهمیتیله بیر ایشدیر، چونکی ایران حؤکومتی ایندییه قدر حتا تهراندا دولت تئاتری‌سی عمله گتیره بیلمه‌بیدیر. لاکین ایندی خلق، انجومنی اؤز ائوی و اؤز عایله‌سی بیلیر. میاندا بلدیله اوریا اوصولو ایله بؤیوک بیر حامام دوزلمک ایسته‌بیر. بو فیکیری بیز و مجلس اولارا وئرمه‌میشیک، خلق اؤزو احساس ائدیر کی، بورادا حامام مساله‌سی موشگولدر، گرک موعاصیر بیر شکیلده بو مساله‌نی ایصلاح و حل ائتمک. البته بو کیمی ایشلر آسان ایشلر دگیلدیر، بئله بیر حامام نئچه مین تومنه، شاید ۸۰-۹۰ مین تومنه باشاگلن بیر ایشدیر. بودا میاندا اوچون بؤیوک بیر پولدور.

تیریزده بلدیله‌نی تحویل آلاندا اورانین صاندیغیندا پول یوخ ایدی. لاکین ایندی بیز باجاری بیله‌جگیک کی، یاخین زماندا تیریزده سو لوله‌کنشلیگی عمله گتیریب و خیابانلاریمیزی آسفالت ائدک. بیز اولارین وسیله‌لرینی ده آلمیشیق. تیریز بیرینجی ایران شهردیر کی، اونا سو لوله‌کنشلیگی اولور. من دئمک ایسته‌بیرم کی، حؤکومتین خلقه یاخینلاشماسی‌نین نتیجه‌سی و منفعتی بودور. هله آذربایجاندا انجومنلر مساله‌سی تازادیر، لاکین بونا باخمایاراق چوخ آز بیر یئر واردیر کی، اورادا انجومن تشکیل وئرمگه موقوف اولمامیشیق. چونکی ایندی بیلیرسینیز کی قیشدیر، سوپودور، گندیب-گلمه وسیله‌لری ده یوخدور. هله ایندی ده اهردن نوماینده‌لر گلنده شاید آت وسیله‌سی ایله گلیدیر، ایندی انجومن تشکیلاتی فورلوب و طرحی ده وجودا گلیدیر. اونا یاواش-یاواش مونظم حالا سالماق لازیمدیر. من فیکیر ائدیرم کی، اوچ-ؤرد آق بوندان آرتیق ایش گؤرمک اولماز و البته مؤخترم نوماینده‌لرین و دؤولت ایشچیلرک‌نین فعالیتینی و حوسن نیی اوزرینده بو نتیجه‌لر الدهه ائدیلیدیر، اوندان سونرا بخشدارلیق و فرماندارلیقدیر. البته اونا بو تئزلیکده مونظم بیر شکیلده سالماق اولماز. دؤولت مامورلارک‌نین ایچریسینده هنوز آشینا اولمایانلاریمیز آز دگیلدیر. من، منیمله همکارلیق ائدن وزیرلره موکر دئمیشم کی، بیز دیوانخانا قورموروق، بلکه ایداره‌لریمیز قانونو ایجرا ائتمک اوچوندور. فرماندارلاریمیز دا گرک قانونون ناظیری و مورجیسی اولسونلار. آما بوجور آداملار کی، بونو لایقینجه باشا دوشسونلر چوخ آزدیر. چونکی کؤهنه‌لر باشا دوشمورلر، تازالار دا ایداره ایشلرینه آشینا دگیلر. اونا گؤره ده ایداره‌لرده بعضی یئرلرده کؤهنه آداملار و بعضی یئرلرده ده تازا آداملار لایقینجه مقصودوموزو ایجره ائده بیلیرلر. بیزیم اومیدیمز بودور کی، گلن دؤوره‌ده بخشدار، ده‌دار و کدخدالاری اؤز ایدتالیمیز اوزریله تربیت ائدیپ و ایش باشینا قویاجاییق، بعضی موترقی یئرلرده دؤولت ایشچیلرک تربیت ائتمک اوچون موسیسه‌لر آچیلیر، لاکین ایندی بو ایشدن اؤترو بیزده موشگولات چوخدور. بونا گؤره دیر کی، ایندی بیز ایناندیغیمیز آدمی ایش باشینا قویوروق. چوخ یئرلرده گؤرورسن کی، او ایشچیلر بیر پارا ایشلرده وزیره موراجیعت ائتمک یئرینه فیرقه‌یه موراجیعت ائدیر، یا اینکی فیرقه‌یه موراجیعت ائتمک یئرینه حؤکومه موراجیعت ائدیر.

مورور زمان لازیمدیر کی، بیز ایداره ایشچیلریمیزی باشا سالماق کی، دموکرات فیرقه‌سی سیاسی بیر رهبردیر، گرک اونون دئیگی سؤزه قولاق آساق و لاکین حؤکومت ایشی باشقا بیر ایشدیر و گرک بو ایکی‌سی قاریشیلما سین. مثلن چوخ وقت اولور کی، بیر ایشچی منه مربوط اولمایان ایشلرده اون دانا تلقراف بیری-بیرک‌نین دالینجا منه گؤنده‌ریر. من مذمت ائتمیرم و دئمک ایسته‌بیرم کی، خلق هنوز میلی حؤکومتین حقیقی معناسینا پئی آپارما ییدیر. گرک خلقی مورور زمانلا حاضیرلاماق و اولاری تربیه ائتمک. البته مثلهه موناقیشه یوخدور، بو ایش بیر وحشی آتی توتوب مینمک و یا ایشه سالماق کیمی دیر. آدمی آتا تشبئه ائتمک اولماز، آما من بونو دئمک ایسته‌بیرم کی، گرک تازا آداملاری ایشه آیشدیراق. آما بو بیر گون و یا ایکی گونده اولان بیر ایش دگیلدیر. سیاسی جهتدن علاوه، تعلیم و تربیت مساله‌سی‌نین ده بورادا دخالتی واردیر. بیز مین جور چتینلیکلره باخمایاراق بو آز زماندا یئنه ده بیر قدر ایشچی تربیت ائده بیلیمیشیک. بیز اومید ائدیریک کی، اولار تئز بیر زماندا دموکراتیک وضعیت آشینا اولاجاقلار، چونکی نیت خالیص اولوب، خلقه خیدمت ائتمک فیکیری اولورسا، اول دفعه‌ده اولار ایشتیبا ه ائتسه‌لر ده، اولار آخیرده حقیقتی تاپاجاقلار.

حؤکومت قورولوشوندان سونرا انجومن تشکیلی، بخشدارلاری و فرماندارلاری ایجتیماعی آداملار تربیت ائتمک ایله یاواش-یاواش خلقی میلی حؤکومه یاخینلاشدیرا بیله‌جک.

بونولا علاقه دار اولان مساله لردن بیرسی ده امنیت مساله سیدیر. بیز اولیندن دئیشدیک کی، وار قووه میزله چالیشاجایق کی، خلقین مالی، جانی، ناموسی حیفظ اولسون، چونکی امنیت اولمادیقدا بیزیم هئچ بیر تدبیریمیز نتیجه وئرمه یه جک ایدی. بونا گۆره میلی حؤکومت تشکیلینده هامی میز چالیشدیق کی، امنیت اولدوغو کیمی تامین اولسون، من کنارلاردا کندیلرله دانیشیردیم، حتا چوخوسو منی تانیمیردی کی، کیمم و امنیتدن راضیلیق ائدیردیلر. حتا مراغادا بیر پارا آداملار دئییردیلر کی، داستانلاردا دئییلن کیمی امنیت او قدر یاخشی اولموشدور کی، گرک گنجهر دوکانلاری آچیق قویاق تا خلق گۆرسون کی، بو ایش افسانه دگیلدر، بلکه حقیقتدیر. بیز میلی حؤکومتی اساس امنیت اوچون قورموشوق و امنیتله ایثبات ائده بیلرک کی، دوشمنلریمیزین اولده بیزه دئیکلری سۆزلر کی، آذربایجان نهضتینی عمله گئیرنرلر اوغرو دورلار، جانی دیرلر، یالانچی دیرلار، بیز بونو دا ایثبات ائدیک و عملده ده گۆستردیک کی، امنیت ایجاد ائتمک و خلقی راحتلیغا چاتدیرماق اولار.

البته نواقص چوخدور، تک-تک فدا بیلریمیز فیرقه عوضولریمیز و ایداره لریمیزده بیر پارا نوقصانلار واردیر. قوی بعضی یولداشلاریمیز بیلسین کی، هر کس اۆز گوناھی نین جوابینی شخص وئرمه لیدیر.

بیز اهرده ایگیرمی بلکه فیرخ ایل قولدورلوق ائله ن صمدخان و عبدالله خانلاری موجازات ائدیک، خلق بیزی آلیشلادی، بیلدی کی، میلی حؤکومت اونون راحتلیغی اوچون چالیشیر، سید ضیا روزنامه لری قارنی بیرتیق کاظمیا شهید راه آزادی آدی قویدولارسا خلق اونلار گولودو.

میلی حؤکومتیمیزده بو جور آداملار حیات اولما بیلمز. گرک اونلار قانون موقابیلینده چوخ مؤحکم بیر صورتده موحاکیمه اولسونلار. هر کس اۆز جورمونون موجازاتینی گرک چکسین. آیری بیر آدام اونون موجازاتینی چکه بیلمز، اوغول دده نین جورمیله موجازات اولماز. بیز بیرینی موجوم اولدوغو صورتده موجازات ائدیریکسه لاکین اوغونو تربیه ائتمه لی بیک.

گرک مجلسی نوماینده لری ویلایتی و بؤلوک انجومنلری واسیطه سی ایله اونلار بیلدیرسین کی، میلی حؤکومتده بیر آدامین بیر شاهی سینی قانونسوز آلماق اولماز. بیز آزادلیق و خلق دوشمنلرینی ماللارینی موصادیره ائدیردیک. البته آزادلیق علئیه نه اولان آداملار گرک مطرود اولسونلار، لاکین بو قانون موجیبینجه و موعین اولونموش کومیسسیون واسیطه سی ایله عمل اولونور و اونلارین ماللاری موصادیره و دؤولت اوچون یاردیم اولور و البته بو ماللار نه حسن، نه حوسئن، نه جعفر، نه تقی یه دگیل بلکه خلق یولوندا مصرف اولمالیدیر.

مومکوندور ایتیفاق دوشسون کی، تک-تک آداملار موصادیره اولونان ماللاردان ایستیفاده ائتمیش اولسونلار، لاکین بو چوخ نادیردیر. او ایشلری گۆره نلر شدید صورتده موجازات اولمالیدیرلار، اونلارین دوستلوغو آپی دوستلوغودور و بیزه دوشمنلیکدیر. گرک کامیلن تامین قضایی اولسون، تک-تک آداملاردا بئله ایشلر گۆرموش اولسالار دا گرک مجلسی میلی ده اونلارین قباغی آلیسین. قوی خلق آزاد یاشاسین، خلق نه قدر آزاد یاشارسا داها آرتیق حؤکومتی میزین دالیندا دورار. لاکین بئله اولمادیقدا تشکیلاتیمیز تنزلیکله آرادان گئدر. بیز گرک خلقین اعتمادینی اؤزوموزه جلب ائدک کی، خلق هئچ تصور ائتمه سین کی، دموکرات فیرقه سینده و میلی حؤکومت ایداره لرینده پیس ایش گۆرن آدام اولما بیلر، بو فلسفه لر هاوادان دگیل مین ایلرله ایمتاحان اولونوبدور، هر بئرده قانون وار یاشاییش وار، هر بئرده طولم وار ایسترسه اورادا اولان دؤولتین عونوانی دموکرات ایسترسه مورتجع ادیله آدانسین، اینسانلار سعاده یتیشه بیلمز، میلی حؤکومت بو ایشه بؤیوک اهمیت وئیر.

بیزیم میلی دؤولتیمیز امنیت جهتیندن چوخ ایشلر گۆروب. فیکیر ائدیرم کی، شهر امنیت و اطرافداکی امنیت آرز-چوخ یاخشی لاشیدیر. کئچن حؤکومتلرده خلقین اکثریتینی تشکیل وئرن کندیلر اوچون هئچ جور جانی و مالی تضمین یوخ ایدی، بونلار نه تک اوغرو و قولدورلار بلکه دؤولت مامورلاری و ژاندارملار طرفیندن ده تضییق اولونوردولار.

میلی حؤکومت زمانیندا هئچوقت بیر مامور قانونسوز بیرین ائونه گنده بیلمز، بئله ایشلر گۆرونورسه گنت-گنده قباغی آلیناجاقدیر.

گئچن زمان کندیلر بیر تمیز پالتارلی گۆروردوسه اؤزونو گیزلتمک ایسته بیدر. لاکین ایندی بئله دگیل. اونلار باشلارینی یوخاری توتورلار. ایندی کامیل امنیت اولونوبدو. ایندی قاچاق-قولدورلوغون قباغی آلینیدیر.

دوشمن نه قدر چالیشیرسا کی، بیزیمله کوردوستان خلقی نین موناسیباتینی بولاندیرسین، لئیکن بیز بونون قباغینی آلیریق و حقن کوردوستان فیرقه چیلری ده دوستلوغا چالیشیرلار. بیزیمله کوردلر آراسیندا ایختیلاف سالماغا چالیشانلارین پیس حرکتلری ده معلوم اولدو کی، «ارفع» ایله اولوب. بیر عیده مراغادا و چاردولودا کورد پالتاریندا تجهیز اولونموشدور و بعدن میانادا و مراغا حودودو آراسیندا ۳۰۰-نفر بیزیم علئیه میزه تجهیز اولونموشدور، بیز تنزلیکله اونلاری آرادان آپاریب آرز زماندا فدا بیلریمیزین خدمتی سایه سینده ساده بیر صورتده اونلاری برطرف ائتمگه مووفق اولدوق و بو آذربایجاندا گۆرونمه یین اهمیتلی بیر ایشلردنیدر. ایندی اهر و مراغا اطرافیندا میلی دؤولته نیسبت موخالیف هئچ بیر حرکت یوخدور. اردبیل و گئرمی ماحاللاریندا بعضی انتریکلر

اولموشدو، بیز اونو دا آزادان آپارمیشیق. خلقین گوناھسیز اوشاغی نین باشینی کسن حؤکومت هئج کیم طرفدار اولماز. عدالت و قانون دوزگون صورتده ایجرا اولونمالیدیر.

سونرا من ایسته بیردیم بونو دئیم کی، دؤولت قورولوشوندا سونرا امنیت مساله سینده خلقیمیز کؤهنه ژاندارملاری آزادان آپاریب و قانونی نظمیه تشکیلاتی وجودا گتیرمیشیک. اومیدواریق کی، بیر-ایکی آیا قدر نظمیه نین بو تشکیلاتی چوخ مونظم بیر حالا دوشه جک و ژاندارم تشکیلاتیندا اثر قالمایا جاقدیر.

سونرا ایقتصاد و مالیه مؤوضوعودور. میلی حؤکومت وجودا گلدیکن اوج آی قاباق بیز ساده بیر تدبیرلر گؤرموش ایدیک کی، حؤکومت دگیشدیکده بورجا یا اعانه ییغماغا مجبور اولمایاق. گنچ اینقیلابلاردا چوخ ایتیفاق دوشموشدو کی، اینقیلابی عمله گتیرنلر مجبور اولموشدولار موتمولردن بؤوک اعانه لر ییغسینلار. بیز بانکلاری توتمالی ایدیک، لاکین بیز آز عجله انده ایدیک مومکون ایدی کی، ۲۱-آذرده میلی تشکیلاتیمیزی قورماغا مووفق اولما بیلیمه ایدیک. چونکی تهران چالیشردی کی، بیزی تحریک و عصیان ائتسین و ایش بیتمه میشدن بیزی بوغسون. اونا گؤره ده بیز بانکلاری تئز توتا بیلیمه دیک و بیر هفته ۲۱-آذره قالمیش توندوق.

بیز بانکلاری ایشغال ائندن سونرا معلوم اولدو کی، تهران حؤکومتی آنلامازلیقدان یا عمدی صورتده اوزون مودتدن بری تیریز بانکینا بیر شاهی دا اولسا پول گؤندرمه میشدیر، بلکه عوضینده حواله گؤندرمیشدیر. تیریز بانک کی دا اوزو اسکیناس چاپ ائتمیر کی، دؤولت ایشچیلرینه وئرسین، بلکه تاجیرلر و باشقا آدمالار بانکا اعتبار ائدیپ قوبدوقلاری پوللاری دؤولت ایشچیلرینه خرج ائدیردی. بورادان چیخان مالیاتلار تهرانا گؤندریلیپ و ۱۴-میلیون تومن پرداختی تهراندا آنجاق حواله گؤندریلیدیر.

بانکی تحویل آلدیغیمیز زمان ایکی میلیون ایکی یوز تومن دؤولت بانکیندا و یاریم میلیون دا آیری بانکلاردا وار ایدی. موقابیلینده ۱۵-میلیون تومن خلغه بورجلو ایدی. بوندان باشقا بیز مجبور ایدیک کی، اقلن دؤولت ایشچیلرینین آذر حوقوقونو وئرک و بو حوقوق دا ۳-میلیوندان آرتیق اولوردو، دئمک گرک مالیات ییغیب اونلارا و خلقین بورجلارینا وئره ایدیک. میلی حؤکومت هر شنیدن آرتیق ایقتصادا، پول باخیدیر.

ایندی دئمک اولار کی، دونیادا پول مساله سی انسان بدینده اولان قان کیمی دیر. بیر ایجتیماعدا پول اولمازا مومکوندور کی او ایجتیماع سوقوط ائتسین. بونا گؤره ده بیز پول باره سینده آشاغیدا گؤستره جگیم جیدی تیرلری گؤتوردوک.

اولن بیز قداغان ائندیک کی: بانکلار مووقتی حالدا آدمالارا پول وئرمه سینلر، چونکی بیز پارا آدمالار بانکلاردان پول آلیب تهرانا آپاردیلار و ایکی میلیون مؤوجود اولان پولدا بو ترتیب ایله کیفایت ائتمزدی. اولده بئله نظره گلیردی کی بازاردا بؤوک بؤهران عمله گله جکدیر. من ایشده موطالیعه ائتمیشم، منیمله ایشله یین وزیرلر بیلیرلر کی، من اول بانک، مالیه، ایقتصاد و سونرا باشقا ایشلره باخیرام. ایندی اول بیلیر کی، اؤزلری بونا اعتبار ائتمه سینلر لاکین بیزیم بو ایشیمیز باعیث اولدو کی، آذربایجاندا تاجیرلر ورشیکست اولمادیلار. الحمدوللاه بیزده ورشیکست اولان یوخدور. بیز اگر او وقت ایکی میلیون تومنی پایلاسا دیق، خلق بانکا تۆکولوب بیر هرج-مرج عمله گلیردی. لاکین تدبیرلیمیز نتیجه سینده ایکی میلیون مؤوجود عوضینده ایندی بیز ایکی میلیون یوخاری و بلکه ده ۳-میلیون خلغه طلبلری بابتیندن وئرمیشیک. مالیاتدان یوزده ایگرمی بئش تهرانا وئرمک عوضینه اونو طلبکارلارا وئریک. بیز بیر میلیون پس انداز بابتیندن خلغه وئرمیشیک. البته بو مورور زمانلا اولوبدور، ایندی بیز حیس ائدیریک کی، مالی وضعیتیمیز یاخشیشیر. ایندی بلدیله ایداره لرینده بیز اینقیلاب کیمی وجودا گلیدیر. البته بو اینقیلاب فقط دؤولتین مالی تدبیرلری وسیله سی ایله اولونان بیر ایشدیر. ایندی بلدیله وضعیت ده دوزه لیر و بوتون آذربایجاندا یاواش-یاواش بلدیله فلاکت حالیندا قورتاریلار.

بس دئمک کی، مالی تدبیرلیمیز بانکلاری و باشقا ایداری ایشلریمیزی ده دیریلدی.

گلیردن وئرگی مالیاتینا گلیدیکه، بو مالیات دوزگون قورولسایدی عادیلانه بیز ایش ایدی. موخاریبه زمانیندا بیز نفر مالی آلیردی، صاباح اون برابر قیمتینه ساتیردی. دونیادا مالی ایشده ایشله یینلر بئله مصلحت گؤرموش ایدیلر کی، داعوا زمانیندا بو قانونی قویسونلار و بیر آدم کی، بیز گونده، جوزی بیز ماعامیله ده ۱۰-مین تومنی دؤولته وئرمه لی اولسون کی، دؤولت قوه تلسین، مامورلارینا و باشقا ایداری ایشلرینه خرج اولسون.

البته تیجارتده یوزده دوققوز یوز عادیلانه دگیلیدیر. تازا گلیردن وئرگی مالیاتی قانونی قویولاندا دوکتورمیلیسیونون نظری شاید اول درجه ده دوزگون ایدی، لاکین تهران مجلسین تشکیل وئرلر بؤوک تاجیرلر و موتمولردن ایدیلر کی، بؤوک مالیاتلار علاقه توتوردو. بونا گؤره اونلار ایشکالار چیخارتدیلار و مالیاتین نقشه سین بیز آیری یولا سالدیلار کی، نتیجه ده قارما-قاریشیق بیر شکله دوشدو و بئله اولدو کی، تاجیرلر دفترلرینی دگیشدیلر و بیز تیجارتخانادان موهوم تیجارتخانا وجودا گتیردیلر. بورادا بؤوک تاجیرلیمیز واردیر کی، بؤوک قازانچلاری اولموشدو و ایندی آند ایچیرلر کی، عایداتیمیز یوخدور. لاکین عملده هامی بیلیر و گؤرور کی، اونلارین نه قدر عایداتلاری وار ایمیش. بونا گؤره مالیات ایداره لری ده چوخ مالیات ویصول انده بیلیمیدیلر. تشخیص وئرلن مالیاتین قباغینا بیز صیفیر قویوردولار تا بلکه بیز شئی ویصول انده بیلیمیدیلر و بئله لیکله هرج-مرج تؤولید اولوردو.

معلوماتور کی، میلی حؤکومت تشکیل تاپدیقا بیزیم مالی موتخصیصلریمیز یوخ ایدی کی، مالیاتی تشخیص وئرمک اوچون بیر کومیسسیون سئچیلین. تهران مجلسی ثروتمند آدمالاردان تشکیل اولوندوغونا گؤره اورادا ائله بیر اوصول گؤتورموشدولر کی، ایللرله مالیات ویصول ائتمک اولمازدی. مثلن اگر بیر آدم تشخیص وئرین مالیات اعتراض ائتسه ایدی، گرک عالی کومیسسیوندا اونا رسیده لیک اولایدی کی، بو کومیسسیون دا تهراندا دیر. بئله لیکله بؤیوک تاجیرلر و بؤیوک مالیاتلارا شامل اولانلار کی، اؤز لری بو قانونو گنجیرمیشدیلر نچجه ایللر ایدی کی، بو قانوندان ایستیفاده ائدیپ مالیاتلارینی تاخیره سالیدیلر.

بیز منتظر اولما بیلیمز ایدی کی، تهران عالی کومیسسیونو ایللر بویو اعتراضلار باخما یاراق مالیات کومیسسیونو سوروندورسون و بیزی ایقتیصادی فیشارا سالسین. بونا گؤره بو ایشی محلی شرایطه او یغون بیر طرزده ایجرا ائتمگه قرار وئردیک. عادیلانه صورتده بیز بیر قدر مالیات ویصولوندا مووفق اولدوق کی، مالیات ایجرا سینا اعتراضلاری اولانلار او محکمه یه موراجیعه ائتسینلر و بو محکمه ده رسیده لیک اولوندوقدان سونرا آرتیق مالیات آلینمیش اولسا صاحبیلرینه قایتاریلسین. بیز بئله لیکله تهران حؤکومتی نین مالیات ویصولوندا اؤز ایله یاراتدیغی ایشکالی اورتادان گؤتورموش اولدوق.

بیز غنیر مستقیم ایشلرله قویونچولارین قاباغینی آماق، قند-شکرین قیمتینی عادیلانه بیر حالا سالماقلا ایقتیصاد ایشینه کؤمک ائتدیک و بو مالارین قیمتینی موعتدیل بیر شکله سالدیق. بو ایشیمیزین حتا تهرانین بازاریندا دا شدید تاثیر اولدو.

البته بو ماللاردان چیخان سرمایانی آیری بئره خرج ائده بیلیمزدیک. چونکی اوندان مؤوجودی پولدا آرادن گئدیپ، دؤولته ضرر اولاردی. مثلن گرک ایدی کی، چای آلینیپ یئرینه قویولایدی.

بیز غلط قانون-ایستخدامی آرادان آپاردیق. گنچ زماندا غلط قانون-ایستخدام اوصولی ایله مثلن بیر نفر ظابط بؤیوک بیر حقوق آلیردی. موقابیلنده بیر نفر تحصیل ائتمیش ایکی یوز تومن حوقوقلا ایستخدام اولونوردو. اونا گؤره بیز لیاقتلی اولمایان آدمالارین حوقوقلارین آزالتدیک و اؤز یولداشلاریمیزا دا دئدیک کی، از حوقوق آلسینلار. البته موخاریبه زمانیندا قویولان حوقوقلار ایندی اولما بیلیمز و بو ایش ده غنیر عادیلانه دگیلدیر. چونکی سطح زیندگانلیق آشاعی گلیردی. مثلن بیر آدمین اوتوز تومن حوقوقو و یئتمیش تومن مدد خرج و فؤوق العاده سی ایدی، ایندی کی، سطح زیندگانلیق آشاعی دوشوب و یوزده قیرخ جینسلر آشاعی گلیر: دئمک اولار کی، بیزیم بو ایشیمیز کامیلن عادیلانه دیر. ایندی مثلن تبریزده یاغین قیمت ۲۵ تومندیر، در صورتیکه گنچ ایللرده ائتمیش تومن ایدی. ایکی قیرالیک یومورتا ایندی ۱۲-شاهی یا ساتیلیر. ایندی هر پارچا کی بازاردا مثلن اون تومنه ساتیلیردی دؤولت ماغازلاریندا ۳-تومنه ساتیلیر. بیز دا عوا زمانی نین حوقوقونو وئرسه ایدی اوندان هم عادیلانه اولمازدی هم ده خلقی سویماعا مجبور ایدی، هم ده سطح زیندگانلیق یوخاری گئدردی.

سونرا بؤیوک بدیختلیک کی، ایرانین باشیندا واردیر بو دور کی، ایشچینی ایشه گؤره قویموردولار و قدیمدن سوئدیلر و بلژیکلر نجه اصول قویموشلارسا ائله ده قالیردی. مثلن بیزیم ایداره لریمیزده ۱۰ نفر آداما ۱۲ نفر پئشخیدمت ایشله بیر. سیزین نظریزه بئله گلیمه سین کی، پئشخیدمتین حوقوقو از اولوب، دؤولت بودجه سینده ائله تاثیر یوخدور. لاکین آذربایجان دوایرینده پئشخیدمتلرین عیده سی ایکی میندن زیاده دیر. ایدا اولارین حوقوقی ایکی یوز مین تومن اولور. بیز بو پوللا یاخشوی قوشون ساخالایا بیلیریک. البته مقصودوموز پئشخیدمتلرله موخالیفت ائتمک دگیلدیر. لاکین ایداره نین هر بیر کیچیک ایشی ایله بیر شؤعبه آیرماق کی، بو شؤعبه لر ایلین باشیندا شاید یوز مین تومنیک دؤولته نفعی یوخدور، لاکین دئمک اولار کی، ایش قورانلار قاباقچادان بونو فیکیر ائتمه ییلر.

بیز بیرنجی دفعه تمام ایداری تشکیلاتی دگیشه بیلیمزدیک. بونا گؤره ده بیر آز ایشچیلرین عیده سینین تخفیف وئردیک و بیر قدرده اول اوچ ایدا او آدمین حوقوقلارین دا کی، ویجودو زاید دیر آزالتدیک. ایندی ایسه بئکارلیغین قاباغینی ساخالماق مجبوریتینده بییک. بو آدمالار باشقا یئرلرده مو فید ایشلر وئرجه بییک. بونولا برابر ناچاریق کی، اوللاری بیر مودت ده ایداره لرده ساخالایب کوجه لره تۆکمکن پرهیز ائدک. بو ایلکی بودجه میزده بیر نفر ده ایداره ایشچی سینین ایداره دن چیخاریلما سینا یول وئرمه میشیک. برعکس بعضی تازا موسیسه لر تشکیل ائتمکله ایشچیلریمیزین عیده سینین آرتیرمیشیق.

ایندی حساب بیزیم الیمیزده واردیر، بودجه میز ده تنظیم اولونوبدور. هامینیز بیلیرسینیز کی، ایران دؤولتی نچجه ایلدیر کی، کامیل بیر بودجه تصویب ائده بیلیمیشدیر، آنجاق بیر آلیق و ایکی آلیق ناقیص بودجه مجلسه گنیرمیشدیر. لاکین بیز بو دؤوره ده کامیل بودجه میز مجلس میلی میزه گنیرمیشیک. هله بو گرک بوندان دا تنز مجلسه وئرله ایدی، لاکین تاخیرینه سبب بیر پارا عیلتلر واردیر کی، اوللاری سیزه گؤستره جگم.

بیز گلیردن وئرگی مالیاتینی دگیشدیردیک، چونکی بیلیردیک کی، ایندی گنچ ایللر کیمی ایستیفاده ائتمک اولماز و عادی بیر حالدا بوندان ایستیفاده ائتمک چتیندیر و آنجاق گوجلو تاجیرلر بازاردا ایستیفاده ائده بیلرلر. بیز بو

اوج آیین ایچینده مالی جهتدن ایشلره موسلط اولدوقجا یوز مین تومن فقط میانا و زنجان دمیر یول ایداره سینه وئردیک. بونو وئرمه سه ایدیک ده اولمازدی. ایندی بو جهتدن میلی حؤکومتین وضعیت-مالی سی یاخشیدیر.

تدبیرین بیرسی ده بودور کی، بیر میلیون خزانه قیضی چاپ ائتمیشیک. بوندان اؤترو دور کی، جینسی اوجوز وئرک. مثلن اون تومن جینس موقابیلینده دوققوز تومن آئینیر. بونون فایداسی بودور کی، اولن خلقدن بیر میلیون تومن بورج ائتمگه مجبور اولما دیق، البته بو پول بورج اولسایدی ایستهلک اولوناجاق ایدی. بؤیوک میقدار دا گرک فایض وئریله ایدی. بوندان باشقا جینس ده ساتدیق و بو بیر میلیون ایلین آخیرینه قدر نئچه دفعه دولانار و نئچه برابر اولار.

بو گون کی آیین اون آلتی سی دیر مالی جهتدن داها وحشتیمیز یوخدور. بیز بیلیریک کی، پولوموز وار. بو بؤیوک بیر مووقیئتدیر کی، بودجه میزی تنظیم ائتمیشیک و کسر-بودجه میز ده یوخدور. بو ایش حتا اروپا دؤولت لرینده ده چوخ چتیندیر. بیزیم بودجه میز کئچمیش دؤولتین طرفیندن یازیلان بودجه دن ده نئچه قات آرتیق دیر. بودجه میزده مین نفر آرتیق ایشچی ایستخدام ائتمیشیک، بیز ایداره ایشچیلرینی ساخیریق تا ایش تاپیلدیقا اونلار باشقا ایش وئرک. البته بو ایش مالی سیاستیمیزین دوزگونلوگو نتیجه سینده دیر.

آقای شبستری: اون بئش دقیقه تنفوس وئریلیر.
تنفوسدن سورا:

آقای شبستری: آقای پیشه وری اؤز بیاناتینا ایدامه وئرسینلر!

آقای پیشه وری: بو مساله دن سونرا فیکریمیزی مشغول ائدن ایقتیصاد مساله سیدیر. بیز هله فیکر ائدیردیک کی، میلی حؤکومت تشکیلیدن سونرا آذربایجاندا بؤیوک احتیکار لر باشلانیب، مومکوندور کی، آزوقه آز اولاندان سونرا موخالیفلر میزین تبلیغاتلاری نین نتیجه سینده وحشته دوشموش تاجیرلر خارجه آزوقه آپارالار و اؤزلرینه سرما یا ائده لر. بو قورخو حؤکومت میلی دن قاپاق دا وار ایدی. اونا گؤره بیز همیشه شهرین آزوقه سینی کونترول ائدیردک. فیرقه نین اینانلیمیشلاری ایقتیصاد ایشلرینی نئچه مودت تامین ائدیردیلر. فیرقه نین تشکیلات یولو ایله درخشانی نین شهر آنبالاریندان نیظامیه به آزوقه اینتیقال وئریلمه سی نین قباغی آلیماسینا چالیشیردیق. بیز بیلیردیک کی، سیاسی ناراضلیقلار، بؤخرانلار اغلب چؤرک مساله سیندن دیر.

بیز چالیشدیق آزوقه نین یولونو آذربایجاندا خارجه مسدود ائدک. بیلیردیک کی، بو ایش بعضی اشخاصا ضررلی دیر. لاکین قوی بئش نفر- اون نفر ضرر گؤرسون، اهالی وحشته دوشمه سین و میلی حؤکومتدن باهالیق گؤرمه سین. نئجه کی دئیم بو ایشدن بیز یاخشی نتیجه آلدیق، چؤرک وسایر شئیلر اوجوزلاندى، لاکین تهراندا عکسینه اولدو، حتا دئیلر کی، آذربایجان آزوقه وئرمیر، آجلیق اولور. درصورتیکه بو فیرادلار او بیرسی طرفدن چالیشیردی کی، مالی بؤخرانلار بیزی بوغسون و پوللاریمیزی چکیب آپارسین. موتوحیش اولان وارلی آدمالار پوللاری آپا ریدیلر، بیزی فیشاردا قویماق ایسته بیردیلر. بو ایش سبب اولدو کی، بازاردا جینسلر داها اوجوز اولسون. خلقلین اکثریتی اوجوزلوقدان راضی اولوردو، ایداره ایشچیلری، زحمتکش و کارگرلر راضی قالیردیلر. بو اوزون مودت دوام ائده بیلمزدی. محصولون باهالیغی پیس اولدوغو کیمی، حددن آرتیق اوجوزلوغو دا بئله ضررلی دیر. گرک کندلی اؤز ایشینه اؤرگی قیزسین و محصولونو عادیلانه قیمتده ساتا بیلسین. بیز جور بجور بونون قباغین آلدیق.

بیرینجی سی صادیراتا عواریض تعیین ائتمک مساله سی ایدی، چونکی جینس آذربایجاندا خارجه گئتسه ایدی، بیردن سریع صورتده باهالیق تؤولید اولوردو. بونا گؤره چوخلو موذاکیره دن سونرا اینقیلابی بیر تدبیر گؤتوردوک و بئله قرار وئردیک کی، صادیرات موقابیلینده عواریض آلینسن. آذربایجاندا گئدن جینسلر بیر میقدار کیرایه و بیر میقدار دا نفع اوستونه گلیر و بئله لیکله بو جینسلر همیشه تهراندا اوجوز اولور.

بیز اول خوشگه بارین صادیر اولماسینا ایجازه وئردیک. اولده بیز صادیراتا ایجازه وئرمیردیک، لاکین ایندی وئرمیشیک. بونونلا برابر یئنه لاییقی قدر صادیر اولونمور. دئمک اولار کی، بو وضعیت دونیا وضعیتینه باغلی دیر. گله جکده بیز قیمتلی جینسلریمیزی صادیر ائتمگه یول تاپاجاییق. عومومیتله دئمک اولار کی، ایران دؤولتی نین خارچی و تیجارتی سیاستی یوخدور. تهران حؤکومتی خارچدن گلن ماللارین قباغینی آلماق و اؤز ماللارینا دونیادا بازار تاپماق باچارمیر. ایندی مثلن تیکیلی پالتار و اوتوموبیل سنل کیمی ایران بازارینا تۆکولور، دسته-دسته تاجیرلری ورشیکست ائدیر. خارچدن گلن کؤهنه پالتارلاری گئیمک بیزه تحقیر و توهیندیر. بیز اولاری گئییه بیلیمیرک، ایران حؤکومتی اؤزو بیلر نه آندرسه ائتسین. لاکین بیز اؤز قیمتلی جینسلریمیزی صادیر ائدیب و عوضنده بیزه لازیم اولان شئیلردن مثلن لاستیک، شهرلریمیزین آبادلیغی اوچون لوله، آسفالت و باشقا شئیلر وارید ائده جه بیک. ایران دؤولتی اؤزونه لازیم اولان شئیلری احتیاجی قدر وارید ائده بیلیمیردی و بیلیمیر. چونکی تهران ایشلری اوغرولار اینده دیر. بیر تاجیر یوز مین تومن وئریر واریدات ایجازه سی آلیر، بئله لیکله من دئییه بیلریم کی، بیز خارچی تیجارت مساله سینده ده موسلط اولموشوق.

اومید اندیرم بئله بیر مؤحکم ایقتیصادی سیستمه مالیک اولان بیر حؤکومت ترقی ائدر و هر بیر موشگولاتا فایق گلیر. موحاریبه زمانی تجهیزات و سیلاح قاپیران کارخانلار، ایندی هامیسی تیجارتدن اؤترو ایشله بیر، بو خطرناکدیر. بونلار خلقین قانینی سوراجاق. ایندی بونون نتیجه سینده بیزیم صنعتکارلاریمیزدان موهوم بیر حیصه سی بئکار قالماغا مجبور اولموشدور. اگر مؤحکم ایقتیصادی تدبیرلر گؤره بیلیمسک صنعتکارلاریمیز آرادان گئدر. بئکارلیق دونیانی تهید ائدن بیربؤیوک بلادیر. بوندان بؤیوک اعتیبالار، بؤیوک ایقتیصادی بؤجرانلار عمله گلیر. البته اولکهنین دؤوره سینده حصار چکمک اولماز. لاکین واردات و صادرات ایشلرینه بئله ترتیب و ترمک اولار کی، ایسته دیگیمیز شئی آلیب و ایسته مه دیگیمیزی آلمایاق. نجه کی سووت اولکهنه سینده بئش ایلیک نقشه لر اوزره بو چتینلیکلری آرادان آپاریرلار.

گئچن دؤوره ده بیزده احصایه مؤوضوعو چوخ پیس شکیلده ایدی. مثلن بعضی ائولره نجه دانا آرتیق سیجیل تاپیلیردی. هله ایندی ده واردیر. ایندی بیز دوزگون احصایه تهیه ائدیریک. بیلیریک کی، مثلن خاریدن گتیریلن کبیرته احتیاجیمیز یوخدور و بلکه کارخانلاریمیزدا تهیه ائدیلن آرتیق کبیرته گرک بازار تاپاق. بیزده بونو بیلیمه لی بییک کی، میلی حؤکومت دیوانخانا دگیل، اونون وظیفه سی خلقین حیاتی نی تامین ائتمک اوچون یوللار تاپماقدان عیبارتدیر. بؤجران سنلی نین قباغینی آلماق بو وظیفه نین گونده لیک ایجاباتیندان ان موهومی حساب اولونا بیلیر. بیز چالیبشیریک کی، تیجارت ساحه سینده اؤز محصولوموزو خارجه بئتیره بیلیک و او شئی کی تیجارتیمیزه ضررلیدیر، اونون وارید اولماسیندان جیلووگیرلیک ائدک. بیز بو یولدا چوخ مووفقیتره نایل اولموشوق، لاکین هله بعضی شئیلرده حداکثر ایستیفاده نی ائده بیلیمیریک. مومکوندور کی، بیز نفر ۴-۳ اوتوموبیلی اولسون و بیعورسه اولسون و اونلاردان هئچگونه ایستیفاده ائده بیلیمه سین، لاکین ۴-۳ قاتیری اولان بیز آدام اتلییه بیله او قاتیرلاردان کیفایت قدر ایستیفاده ائدیب، اولکی شخصدن قباغا دوشسون. آقای رسولی ایله میاندا قند کارخاناسینا گئتدیکده، ایران ایرتیجاعی حؤکومتی نین هئچوقت اؤزونون اینده اولان ایمکانلاردان خلقین آسایشی اوچون لازیمی ایستیفاده فیکیرینده اولمادیغینی یئنه ده گؤردوم، گؤردوم کی، ۷-دانا تراکتور ایش سیز و ایستیفاده سیز حالدا ساخلانیبیر. بیلدیگیمیزه گؤره هر تراکتور ایکی هکتار یئر سوره بیلر، من گؤردوم کی، بو تراکتورلاری کامیونو چاپدان چیخارماق اوچون ساخلانیبیلار، حالبوکی بو تراکتورلار هر بیرسی ۲۰-مین تومنه باشا گلیر و بؤیوک بیز تروندیر.

بیز گرک چالیبشاق کی ایقتیصادی ایمکانلاردان یاخشی ایستیفاده اولونسون. مثلن چوخ یئرده چاپلار واردیر کی، اگر سد باغلانا اونلاردان بؤیوک ایستیفاده لر اولونا بیلر. بیز گرک صنعتی فلاحت عمله گتیریک. مثلن پامبیق، باراما، کتان، قند چوغوندور و پنتیریک، بیزیم ایقتیصادی و تیجارتی ایشچیمیز آز دیر. اغلب دؤولت مامورلاری فیرقه وی و سیاسی ایشچی دیرلر، گرک مورور زمانلا بو ایشچیلر ایقتیصادی و تیجارتی ایشلره آشینا اول بیلسینلر، بیزیم ایقتیصادی تدبیرلریمیزدن ان موهومی یئر بؤلگوسودور. بو واسیطه ایله بیز میلیون کندلی یئر صاحیبی اولاجاقلار.

البته بو تئزلیکه او یئرلردن کیفایت قدر ایستیفاده ائتمک اولماز. لاکین بیز اینانیریک کی، دؤولت فلاحت بانکینی قوه تئندیریب، دؤرد-بئش ایلدن سونرا فلاحت محصوللاریمیزین یوز قات آرتماسینا ایمکان وئره جکدیر. یئر بؤلگوسو باره سینده ایندی اولابیلر کی، هامیا و قارا آراسیندا ایختیلاف اولسون، لاکین یئرلی مامورلارا دستور وئریلر کی، اونلاری بیری-بیریه یاخینلاشدیرماغا چالیبشسینلار تا بیری-بیرینه کؤمک ائتسینلر کی، قارا آیاغا قالدسین و هامیا ایله ده ایختیلاف چیخماسین.

آذربایجاندا یئر چوخدور و آذربایجان جماعتی ده زحمتکش و چالیبشاق بیز جماعتدیر. خالیسه یئرلرین بؤلونمه سی و یئر بؤلگوسو چوخ بؤیوک ایقتیصادی کؤمک اولاجاقدیر و بوندان بئله مازنداران و باشقا یئرلرده اولان آذربایجانلیلار وطنلرینه قایدیب، زیراعت ایشینه باخاقلار. البته بو ایشین سیاسی نتیجه سی ده چوخ بؤیوکدور. سیاست ایله ایقتیصاد بیز-بیرینه مربوطدور. اگر بیز حؤکومت ایقتیصادی جهتجه قوه تئلسه سیاسی جهتجه ده قوه تئلیر.

تهران حؤکومتی خلقی قوه تئندیرمکدن قورخور. من فیکیر ائدیرم کی، خلقی آج ساخلاماقدان ترمود وار ایدی. بیزیم حؤکومتی میز خلق حؤکومتی اولدوغونا گؤره گرک بیز خلقی آیفلاندریاق. مثلن گرک بئله اولا کی، بیز نفر خلقی قوشونلاری سیراسینا گئتدیکده عایله سیندن نیگاران قالماسین. لئیکن آج اولدوقدا او گرک گنجه-گوندوز معاش فیکیرینده اولسون و بئله آدامان فدایی و نیظامی چیخماز.

باشقا ایقتیصادی مؤوضوع دا صنایع مساله سی دیر. میلی حؤکومت قورولمادان اول بیزیم موهوم کارخانلاریمیز تعطیل و یا اینکی تعطیل اولماق خطینده ایدی. بیز دؤرد ایدا اونلارین ایشه سالماسینی تامین ائدیک. ایندی هامیسی ایشله بیر. بو بیز منفعت و موهوم بیز ایشدیر. بو یاخین زماندا بو کارخانلار ائده بیله جکلر کی، بئله پارچا وئرسینلر کی، موهوم قیسمت لیاسیمیزی تامین ائتسین. بو کارخانلار خیانت و اوغورلوق نتیجه سینده باتمیشدیلا. مثلن یونو بئش تومن آلیب و کارخانایا اون بئش تومن ساتمیشدیلا، خلق سھملرینی بیز تومن قیزیل پولا آلمیشدیلا. لاکین میلی حؤکومت قورولمادان قباقی ایکی قیران پول اونلارا وئریلیر. ایندی او خیانتلری گؤرنلر قاجیرلار لاکین موزاتدان قاچا بیلیمه جکلر. حاجی غولام جورابچی و باشقالاری اؤز گؤردوگو پیس ایشلرین پاداشینی گؤره جکلر. میلی حؤکومت تشکیلیندن سونرا مساله ساده بیز وجهله حل اولوندو.

ایندی کارخانالاردا ۴۰۰-نفر ایشچی ۸۰۰-نفرین گۆردوگو ایشی گۆرمکده مووفق اولور. ایندی هم کئیفیت هم ده میقدار جهتینجه گنچ زماندان چوخ آرتیق محصول گتیریلر. بو مساله عئین زماندا سیاسی بیر مساله دیر. سربازلاریمیز چوخ یاخشی تعلیمات آلیرلار، لاکین پالتارلاری یوخ ایدی. ایندی بیز اونلار پالتار وئرمگه مووفق اولموشوق. بیز چالیشیریق کی، بیرینجی درجهده صنعتی ماشین ایشینه و سونرا ایکینجی درجهده ال ایشلرینه باخاق، آما بو آغیر ایشدیر. دؤولت گرک بو چتینلیکلره فایق گلسین و بیز فایق گلهجگیک.

بئکارلارین مسالهسی بیزیم اوچون آغیر بوکدور. بیز گرک بونو آرادان گۆتورک. بیز بونا دا تدبیرلر گۆرموشوک، یوللاریمیز کی، ایندی چوق پیس حالدادیر، اونلاری دوزهلمک اوچون ایقدام اولونور. مثلن آستارا-اردبیل، سایین-قالا- میاندا، زنجان-میانا و میانا-تبریز یوللاری دوزلمه لیدیر، و بو صورتده نچه مین عمله ایشله به بیلر.

باغچیلیق و زراعت زمانی گلیب چاتیدیر. کندیلر اؤز زیراعتلرینه گنده جکلر. بوندان باشقا بلدییه ده شهرین آباد اولماسی اوچون بیر چوخ عمله ایشله به بیلر.

بیزیم آرزوموز بودور کی، ایشسیزلیک آرادان گتسین، بیر ده چالیشیریق کی، ایشسیزلرین سیاهی سینی توتاق. ایندی ایشسیزلیک داد-فریادی چوخدور، لاکین هله ائله بیر احصاییه الیه بوخدور. بعضی آدمالار واردیر کی، آنچاق میز باشیندا اوتورماق ایسته بیلر و آیری ایشی گۆرمگه حاضر دگیلر. بونلار پارازیتدیرلر. البته حقیقی ایشسیزلر واردیر کی، کارخانالار باغلی اولماق نتیجه سینده وضعیتلری یاخشی دگیلر.

باشقا مساله لر ده عومومیتله میلی حؤکومتین دوام و بقاسی اوچوندور. میلی حؤکومت تاسیس اولدوقدا شوعاریمیز ایالت و ویلایت انجومنلری اطرافیندا ایدی. لاکین عملده گۆردوک کی، بو میلی حیاتییمیزی تامین انده بیلمه به جکدیر. بیز مجبور اولدوق کی، میلی مجلس و میلی حؤکومت یارالداق. ایندی گرک بو میلی تشکیلاتی ساخلا یاق. چونکی بو تشکیلات خلقین احتیاجی و ایسته دیگی اوزرینه عمله گلیدیر. خلق میلی حؤکومتی اوزونونکی بیلیر و اونو ساخلاماگی اوزونه بورج بیلیر. اولده بیر پارا موغریض آدمالار دئدیله کی، گویا بیز ایران آذربایجانینی شورا آذربایجانینا پایبشدرماق ایسته بیریک یا اینکی دموکرات فیرقه سی آذربایجان سووئت حؤکومتینه ساتیدیر، لاکین بیز گۆستردیک کی، اونلار هامیسی یالاندیر. عملده ده اونو ایثبات ائتدیک. ایندی قیزیل اوردو بورادان گتدیر. هامی بیلیر کی، قیزیل اوردونون ووردو سبب اولدو کی، ایستیداد حؤکومتی بیخیلدی. بونا گۆره گرک اوندان تشکور ائدک کی، رضاخانین ایستیدادی اونون گلمه سیله بیخیلدی. بو دا قیزیل اوردونون بیزه اولان بؤوک خیدمتی دیر که میلی اسارتی سیندیردی. هله من دئمیرم کی، اگر آلمانلار غالیب اولوب آذربایجانا گلسه ایدیلر بورادا حتا بیر ائوده قالمادی. قیزیل اوردو ایستالینقیراد، موسکوا، لنینقراد دا ایستیداد قوهه سینی سیندیرماقلا دنیا خلقلری ایله برابر خلقیمیزین آزادلیغینی تامین ائله دی و اؤلکه میز قان دریاسینا دؤنمکدن خیلاص اولدو و ایندی بو اوردو گئنده گرک آقیشلارلا اونو یولا سالاق. بیز بو مودتده گۆردوک کی، قیزیل اوردو چوخ نجابت، متانت و اخلاقلا رفتار ائتدی. اونلارین رفتار و اخلاقای هامییا سرمشق اولدو. فیکیر ائدین اگر آرتش-شاهنشاهی! اولسایدی نه ایشلر چیخاردادی! و بیر شهره قیزیل اوردو کیمی داخل اولسایدی خلقین باشینا نه کیمی فلاکتلر گتیردی؟

قیزیل اوردونون گنتمه سی بیزیم اوچون ناگهانی دگیلدر. بیز چوخ گۆزل بیلیردیک کی، او اوردو توپراق آلماق و یا شهر ایشغال ائتمکدن اؤترو سرحدلریمیزی گنجه میشدیر. اونون مقصدی دونیانی اسارت ائتینا آلماق ایسته یین فاشیزمین ایراندا اولان آثارینی ریشه دن کسمک ایدی و بونا دا ایفتیخارلا مووفق اولوبدور. ایران خلقی مخصوص آذربایجان جماعتی او اوردونون معنوی کؤمکلیگینه همیشه مینتدار قالا جاقدیر. بیز آرزو ائدیریک کی، قیزیل اوردو همیشه دنیا دموکراتلیغی نین نیگهبانلیق وظیفه سینی عؤهده سینده ساخالاسین.

قیزیل اوردونون گنتمه سینی بیز مورتعلر کیمی ایستیقوال ائتمیریک. بیز اونو احترام و عزت ایله یولا سالیریق، ایرتیجاج ایسه اونون گنتمه سینده اوزونون ال-قولونون اچیلما سینی آختاریر. بیز آجیق دئییریک کی، قیزیل اوردونون گنتمه سیله مورتعلر چوخ دا اومیدوار اولماسینلار. آذربایجان خلقی آلدیغی آزادلیغی ساخلاماغا قادر دیر. قیزیل اوردونون گنتمه سی بیزیم میلیمیزین ایراده سی ایله الیه ائدیلن آزادلیغی خللدار ائتمه به جکدیر. ایندی میلی حؤکومتیمیزی گرک ساخلا یاق. آذربایجان خلقی حتا چوخ آز جمعیتی اولسا دا آزادلیقدان دیفاع انده جکدیر. بونا گۆره من سیزدن رای-اعتیماد ایسته بیرم، (وکیللر: بیز رای-اعتیماد یوخ جانیمیز و مالیمیزی دا وئره جه بیک) بیز ایندییه قدر میلی آزادلیغیمیزی ساخلامیشیق، بونون بیرینجی ضامینی فیرقه تشکیلاتیمیزدیر. ایندی تیریزده چوخ آز بیر ائو واردیر کی، ائو اهلیندن هئچ اولمازسا بیر نفر دموکرات فیرقه سیندن اولماسین، گرک او فیرقه نین رهبرلیگینه اعتبار ائدک. بونون ایکینجی ضامینی ده بیزیم فدا بیلریمیزدیر. اونلار آز بیر مودتده قیام ائتدیلر و ایندی ده آزادلیغیمیزین ضامینی دیرلر. بیزیم فدا بیلریمیزین تاریخی چوخ یاخین بیر تاریخدیر، مصنوعی تشکیلات دگیلدر و اونون تشکیل تاپماسی گنچ حؤکومتین فیشارلاری نتیجه سینده اولوب و ایندیسه بونلار میلی حؤکومتیمیزین دالیندا دورماغا حاضر دیرلار. اونلار زنجاندا ذولفقاری، اردبیلده، اهرده و باشقا یئرلرده اولان موخالیف دستهلرینی ازدیلر. ایندی بیز فدا بیلریمیزه ایمکان وئره جه بیک کی، کوتان و خیش دالیسیندا ایشله به-ایشله به عئین زماندا نونفنگی اللریندن بئره قویماسینلار. تا آذربایجان وار فدایى وار، چونکی او آزادلیغی قوروبدور. لاکین بو تشکیلاى ساخلاماق بیر تک فدا بیلرله اولماز، بیزیم مونظم قوشونوموز دا گرک اولسون. بیز آز بیر زماندا مونظم و قودرتلی بیر قوشون تشکیل ائتمیشیک، اگر ایندی بیر نقصی اولسا دا تئزلیکله دوزه لده جه بیک. قوشونو و فدایى سی

اولمایان بیر میلّت هئج وقت آزادلیغی حیفظ ائده بیلمز. بیز هر بیر شئیدن کسک، فداییلریمیزی و قوشونلاریمیزی قووتلندیرک.

مشروطه قهرمانلارین موحسمه لری

مشروطه قهرمانلارین موحسمه لری تیریز شهرین ان عالی خیابانلاریندا نصب ائدیلمه سی، فیرقه میزین گۆردوگو بۆیوک تاریخی ایشلردن حساب اولونور. مخصوصن سردار میلی ستارخانین هئیکلی نین رضاخان موحسمه سی نین یئرینده قورولماسی فؤوق العاده جیدی و موهوم بیر قدم ایدی.

سونرادا تاریخی بیرگونده مشروطه اینقیلابی نین قیرخ بیرینجی ایلدؤنومو موناسبتیله سالار میلی موحسمه سی نین انجومن ایالتی مئیدانیندا برپا ائدیلمه سی، او قدمی تکمیل ائتدی. بو ایکی بۆیوک مشروطه چی نین تجدید نامی ایله فیرقه میز فداکار مشروطه چیلرین خئیر-خلف وارینی اولدوغونو ایثبات ائتمکله فیرقه افرادینا و عوموم خلقه آزادلیق یولوندا جانفشانلیق ائدن بۆیوک شخصیتلرین تاریخده توندوقلاری مقامی بیلدیریب، فیرقه ایچریسینده رهبرلره نیسبت علاقه و محبت یارادیلماسینی سرمشق وئردی.

بشر اؤز تاریخینی وجودا گئیردیگینی کیمسه اینکار ائده بیلمه دیگی کیمی، بو تاریخده شخصیتلرین رولونو دا اینکار ائتمک حقیقتی دانماق دئمکدیر. باشچیلارین دوزگون دوشونوب جریانا دوزگون خط سنیر و یول گۆسترمه لری ایشین گئدیشینده آرتیق درجه ده موثر واقع اول بیلر.

روبسپیرین ایشتیباهاری ناپولئون دیکتاتورلوقونو مئیدانا چیخارماقدا بۆیوک فرانسایا اینقیلابینی طبیعی مجراسیندان دؤنردی. بر عکس بۆیوک ایستالینین ساغلام دوشونجه و دوزگون خط حرکتی اوکتیابر اینقیلابی نین یانلیش مجرایا چکمگه جان آتان موخالیفلرین حاضیرلادیقلاری اؤلدوروجو خطرندن نیجات وئردی.

اگر رضاخان مئیدانا چیخدیغی وقت ایراندا گوندن-گونه گئنیشلنمکده اولان میلی نهضتی نین باشیندا دوزگون دوشونجه لی شخصیتلر اولسایدی و بو شخصیتلر هر بیرینی ازب بدنام ائتمک هوسینده بیر شخصین رهبرلیگی آلتیندا حرکت ائتمیش اولسا ایدیلر، رضاخان ۲۰- ایل تمام ایراندا خلقی اسارت آلتیندا ساخلاپا بیلمزدی.

اگر مشروطه نهضتینده ستارخان داخی باشقا مشروطه باشچیلاری کیمی مرعوب اولوب سیلاحینی تسلیم ائتمیش اولسایدی، شاید قیرخ ایل بوندان قاباق مشروطه بساطی بیغیشیلیب اورتادان گئتمیشدی. دئمک شخصیتلرین تاریخده بۆیوک رولو واردیر. و هم اولارین معنا و تاثیر چوق بۆیوکدور. بیزیم فیرقه میزین پیشرفتیه ده چوروموش و ضررلی افکارا بیر دفعه لیک سون قویوب اؤزو اوچون شاخیص یعنی رهبر اینتیخاب ائتمه سیدیر. بو او دئمک دگیلدیر کی، فیرقه عوضولری و سایر رهبرلر از ایش گۆرموشلر یا اوللارا احتیرام لازیم دگیلدیر. البته بوتون فیرقه باشچیلاری هر کس اؤز ائندگی خیدمت و گۆستردیگی فداکارلیق موقابیلینده حؤرمّت، سیتایشه لایقیدیر. لاکین بوتونلا بنله فیرقه رهبرلری نین رولونو اینکار ائتمکله فیرقه نین باشینی ازب لیدرسیز بیر جمعیت حالینا سالماغا ایمکان وئرمک اولماز. دونیادا هئج بیر جمعیت باشچی سیز، لیدرسیز ایشی قاباقدان آپارا بیلمه میشدیر. بو جهتدن دیر کی، بیز مشروطه اینقیلابی نین بۆیوک باشچی سی اولان سردار میلی نین آدینی ابدیلشدیرمگه ایقدام ائتدیک. سالار میلی ایسه البته اؤز نۆبه سینده اینقیلابا بۆیوک خیدمت ائندگی اوچون اونون آدینی نین دا ابدیلشمه سی لازیم ایدی. بو مؤوضوعو داها آیدین بیر صورتده آجیب گۆسترمک اوچون سردار میلی موحسمه سی نصب اولونان تاریخده آذربایجان روزنامه سینده یازیلان معنالی بیر مقاله نی بورایا درج ائدیریک.

اونودولماز تاریخی بیر گون

آذربایجاندا دموکرات فیرقه سی تشکیل تاپدیقدان سونرا آذربایجانین مرکزی اولان تیریز شهری چوخ موهوم و تاریخی حادثه لرین شاهیدی اولموشدور. بو حادثه لر تک آذربایجان خلقی نین سیاسی حیاتیندا دگیل بوتون ایران و شرق اؤلکه لری نین تاریخینده پارلاق بیر یئر توتاجاقدیر.

آذربایجان دموکرات فیرقه سی آز بیر مودتده گنجمیش چوروک رژیمین ایزلرینی تامامیله آرادان آپاریب، یئنی دموکراسی بیر اوصول و خلقیمیز اوچون خوشیخت بیر حیات یاراتدی. جومعه گونو اوردیبهیشت آیینین ۲۷-ده دموکراسی حرکتیمیز تاریخینده یئنی پارلاق بیر صحیفه آچیدی. تاریخلر بویو اؤز قهرمانلیق و رشادتینی ایثبات ائتمیش اولان خلقیمیز بیرینجی دفعه اولاراق یاخین شرق اؤلکه لرینده حقیقی دموکراسییه لایق اولان شرفلی بیر ایش انجام وئردی. بو ایش قان تۆکن شاهلارین، خلقین آرزو و اومیدلرین آت آياقلاری آلتیندا پامال ائدن

حۆکمرانلارین، میلترلرین اسارتیندن قهقهه ایله گولن ظالیم اینسانلارین گنچمیشده اولدوغو کیمی سیتاییش ائتمگیندن عیبارت دگیلدیر. بو ایش غضبکارلارین پارلاق سونگولرینین، زهرلی خنجرلرینین مدیحه سی دگیلدیر.

بو خلقیمیزین نیفرتینی قازانان، ۲۰-ایل ایران میلترلرینی سیاسی روشد و تکاملدن، ایجتیماعی حیاتدان محروم ائدیپ، میلتمیزین قانینین قیمتینه الدهه ائتدیگیمیز مشروطیتی تعطیل ائدن رضاخانین منحوس موجسمه سینی میلتن قارشیسیندا سرنیگون ائدیپ، اونون یئرینده نصب اولونموش اولدار اولکله سی نین قهرمان اوغلو، تاریخی بیر سیمانین، بؤیوک ستارخانین موجسمه سی نین ایفتتاحی ایدی. خلقیمیز بو شرفلی ایقداملا ایثبات ائتدی کی، گنچمیش نیفرتلی رژیمین یادگارلاری بوندان سونرا تامامیله آرادان گنیدیپ و اونون یئرینده میلتمیزین آلولو موبارزه لرده الدهه ائتدیگی آزادلیق و دموکراسی قانونلاری حۆکمرسونرلیک ائده جکدیر.

بو تاریخی گون اونودولماز بیر گوندور!

قوی ایران میلترلی بیلسینلر کی، آذربایجان میلتی او چوروموش فاسید دستگاها نیفرتله باخیر. قوی خام خیال ائدن مورتجیلر بیلسینلر کی، داها بوندان سونرا هئچوجه ایله حقیقی آزادلیق اوصوللارینا موغاییر اولان منحوس اثرلر بو اولکله ده قالمایب و داها او گنچمیش دؤره تازالانمایاجادیر.

خلقیمیز بوندان سونرا یاد ایشغالچیلارا فقط یوخلوق طلب ائدیر، بوندان سونرا میلترلرین آزادلیغینی آیقلاری آلتینا سالیب و اونلارین میلتن تحقیر ائدن عونورلر داها هئچوجه ایله اؤز مؤوقعیتلرین حیفظ ائتمگه ایمکان تاپمایاجاقلار.

یاشاسین خلقیمیزین سارسیلماز ایراده سی!
یاشاسین بوتون ایران آزادلیغینی تمثیل ائدن آذربایجانین قهرمان خلقی!

۱۲-شهریور مونسبتیله موجسمه لر مؤوضوعونا عاید داها آرتیق معلومات آماق ایسته یین تبلیغاتچیلار آقای پیشه ورینین بو مونسبتیله سؤیله دیگی آشاغیداکی سؤزلریندن ایستیفاده ائده بیلرلر.

مؤحترم هموطنلر!

بو گون بیرینجی دفعه اولاراق تبریزین و آذربایجانین حیاتیندا تاریخی بیر صحیفه آچیلیر. آذربایجان خلقی ۲۰-ایل میلتن حوقوقونو آرادان آپاران، ۲۰-ایل مشروطیتی تعطیل ائدن، ۲۰-ایل ایرانی ترقی و تکاملدن گنری قویان بیر غضبکارین هئیکلینی آشاغی ائندیریب و اونون یئرینده ایران مشروطه سی نین اساسینی قوران آذربایجان خلقی نین قهرمان و رشید اوغنون موجسمه سینی پایدار ائدیر (گورولتولو آلیشلار).

بیز بونولا او ۲۰-ایلیک فاجیعه نین بساطینی قوران آدمالارا بیلدیردیک کی، اونلارین خایانه سیاستلری مشروطیتی داها بوندان آرتیق تعطیل ائتمگه ایمکان تاپمایاجادیر. آذربایجان خلقی رشید و قهرمان اوغوللاری نین قانی باهاسینا مشروطیتی آلیب و او مشروطیت یاشایاجادیر (گورولتولو آلیشلار). بیز بو موجسمه نین قارشیسیندا آند ایچیریک کی، مشروطیتی و آزادلیغی بوتون ایران اوزرینده حیاتا گنچیریب و ایرانین مظلوم خلقلری نین حقیقی آزادلیقلارین تامین ائدک (آلیشلار). بیز سون قطره قانیمیز قالانا قدر بو یولدا فداکارلیق ائده جه ییک، بیز مخصوص بو موجسمه نی اوندان اؤترو بو گون نصب ائدیک کی، هله ده ایرتیجاع طرفدارلاری خیال ائدیرلر کی، اگر سیلاح ایله آذربایجانین آزادلیغینی آرادان آپارا بیلمه سه لر، حیل و نئیرنگ ایله آپارا بیلرلر. قوی اونلار بیلسینلر کی، آذربایجان خلقی اؤز آزادلیغین و ایران خلقی نین آزادلیغین مؤحترم ساییب و اونو ساخلاماغی ایسه اؤزو تضمین ائتمیشدیر. بیز نه تکجه آذربایجاندا بلکه بوتون ایراندا آزادلیغی حیاتا گنچیره جه ییک. بیز ایندیکی هؤرومچک تورو کیمی ایران خلقینی تورا سالیب و اونلاری سیخان منحوس رژیمی آرادان آپاریب و اونون عوضینده خلقه آزادلیق و سعادت و نره جه ییک.

تهراندا او چوروک باشلار، فاسید بنینلر بیلمه لیدیرلر کی، نه وقته قدر او قورخولو ظولم و اسارت نیشانه سی اولان موجسمه لر آرادان گنتمه ییدیر، نه وقته قدر اونلار میلتن ایله گؤتورولوب سرنیگون اولماییدیر، ایراندا آزادلیق اول بیلمز، تهران حۆکومتی آذربایجان ایله یاناشا بیلمز. تهران حقیقی آزادلیق و دموکراسی اوصوللاری ایله ایداره اولونان صورتده آذربایجان ایله یاناشاجادیر. آذربایجان اؤزونو هئچوقتینده مورتجیلره تسلیم ائتمه جه جکدیر. بونو بیر دفعه لیک هامی بیلیب قولاغیندا ساخلامالیدیر.

تصادوفن بورادا اولان ایران مطبوعاتی نین گؤرکملی نوماینده لریندن آقای ملکی و عمیدی نوری نین حوزورلاری منیم خاطریمه گتیردی کی، نچه ایل بوندان قاباق آقای ملکی یازیردی کی، خلقی اسارتده ساخلائان و حوقوقون پایمال ائدن بو رضاخان موجسمه لری نه وقته قدر بو حالدا دوروبدورسا، بیزیم آزادلیغیمیز تامین

اولمایاجاقدير. بو دوزدور، او موجسمه لر تیکان کیمی خلقین اورگینه باتیر. من خاهیش ائدیرم کی، آقای ملک تهراندا دئسینلر کی، «دو صد گفته چون نیم کردار نیست!» ایکی یوز سۆزون بیر عملجه قیمتی یوخدور. بیز دئدیک و دئدیگیمیزی عمل ائتدیک، خلقین آرزولارین بیلیم و اولناری حیاتا گنجیردیک. عزیز یولداشیمیز آقای پنه‌بی دئدیگی کیمی قوی خلق اوچون خو-خورتدان اولان و خلقین اورگینی سیخان موجسمه لر گۆتورولسون و ایران خلقی بیزدن سرمشق آلیب بو چوروک موجسمه لرین یئرینده ایران آزادلیغی نین و مشروطه سی نین یولوندا شهید اولانلارین، ملک الموت کلیمین، صور ایسرافیل، میرزا رضا کیرمانی و سایرلری نین موجسمه لرینی قویسونلار.

ایراندا اول دفعه طولم-اسارت نیشانه سی اولان رضاخان موجسمه سینی گۆتورمک و یئرینده آزادلیق و قهرمانلیق نومونه سی اولان ستارخان موجسمه سینی قویماق ایفتیخاری آذربایجان خلقی و اونون رهبری اولان آذربایجان دموکرات فیرقه سینه نصیب اولدو. من ایفتیخار ائدیرم کی، بو موجسمه نی آچیرام.

آقای پیشه‌وری گورولتولو آقیشلار ایچریسینده موجسمه نین یانینا گئدیب و موجسمه نین پرده سینی گۆتوردو. بو مؤوقعه اورا و موزیک سسی سردار باغی نین موحوطه سینده طنین انداز اولاراق بو تاریخی گونده تاماشاچیلار آذربایجان خلقی نین قهرمان اولغو ستارخانین هئیکلینی گنجیمیش رژیمین یادیگاری اولان رضاخانین منحوس موجسمه سی نین یئرینده تاماشا ائتدیلر.

آقای پیشه‌وری نیطقینی قورتاریقدان سونرا ستارخانین موجسمه سی نین قارشیسیندا رژه وئرلیدی. او نیطقین تکمیلینده سالار میلی موجسمه سی نصیبی مونسبتیله آیری نیطقلرین تفصیلی ده شاپان دقتدیر.

سۆز یوخ، عمل گۆسترمک لازیمدیر

مشروطه اینقیلابی آذربایجان خلقی نین قهرمانلاری نین مظهری اولاراق بو ایل خلقیمیزین تام غالبیت شرایتینده گنجدی. خصوصیه مشروطه نهضتی نین ایکنجی قهرمانی باقیرخانین موجسمه سی نین ایفتیتاحی بیزه گنجیمیش شانلی تاریخمیزی خاطرلاداراق، بؤیوک بابالاریمیزین ایران آزادلیغی اوغروندا ائتدیگی فداکارلیقلارینی خلقیمیزین نظرینده موجسمه ائتدی.

آذربایجان خلقی ۲۱-آذر نهضتی نین اثرینده، ایران اوزرینده درین بیر دگیشکلیک عمله گنیرمگه ایمکان تاپاراق ۴۱-ایلدن آرتیق تعطیل اولونموش مشروطیت قانونلارینی یئیندن حیاتا گنجیردی.

خلقیمیزین قیامی سایه سینده مورتعجر دالی اوتوروب و تهران حؤکومتی آزادیاخه بیر رویه توماغا باشلادی. گۆردوگوموز کیمی بو سون زماندا آز-چوخ دموکراتیک نهضتلر، حؤکومت طرفیندن تقویت اولونان کیمی نظره گلیدی. بونا گۆره دیر کی، بیز اولدن اوزوموزو، آقای قوام اولسلطنه حؤکومتینه خوشبین نیشان وئردیک. آقای قوام اولسلطنه چوخ چتین مساله لری قارداش قانی تۆکولمه دن ، موسالیمت یولو ایله حلی ائتمگه موافیق اولدو. لاکین هله ده قوام اولسلطنه دؤولتی ایراندا، ایران ملتین اینتیظاری اولدوغو کیمی ایرانلیلارین طلباتینی لایقینجه تامین انده بیلمه مییدیر. آقای قوام اولسلطنه نین حؤکومتی ده ایندییه کیمی میلت دوشمنلری اولان ایرتیجای پارازیتلرین نوفوذوندان کناردا قالمامیشدیر.

اینتیخاباتین بو قدر یوباندیریلماسی ایران خلقلری نین ضررینه اولاراق، اونلاردا حؤکومه قارشى نيفرت تۇرتمگه باعث اولور. بو دا دئمک اولار کی، ایران آزادلیغینی نین موخالیفی اولان شخصلرین نوفوذو تاثیرینده دیر.

ایندی ده گۆرونور کی، دانشیلان سۆزلر یالنیز دانشیقیدیر و اونلارین باره سینده هنج بیر عمل گۆرسنمه ییر. ایران خلقلری ایندییه کیمی ایش باشینا گلیمیش دؤولتلرین بو کیمی عمللریندن سون درجه اینجیکدیر و داها هنج کسده اوتوروب گۆزه تلمگه و صبر ائتمگه طاقت قالماییدیر.

میلت سۆز یوخ، داها دوغروسو حقیقی دموکراسی طلب ائدیر!

آذربایجان خلقی گنجیمیش تاریخدان آجی تجروبه لر گۆرموش و سیاسی شوعورا مالیک اولان بیر خلقدیر. مشروطیت قانونلارینی نقض ائدن مورتعج عونورلر، ایندی اگر یئنه ده خام خیالار بسله ییب و ۲۱-آذر نهضتیمیزی ده ایغفال سیاستی ایله نتیجه سیز قویماق فیکیرینده اولسالار، بیر دفعه لیک بیلمه لیدیرلر کی، آذربایجان خلقی بوندان سونرا هنج کسه آلدانمایاجاقدیر.

خلقیمیز اؤز تاریخی موبارزه لرینی خاطرلادیقجا اؤز قودرتینی دوشونور، ائتدیگی موبارزه لردن نتیجه آلماق ایسته ییر. آذربایجان ایران اوزرینده حقیقی آزادلیغین تامینینی عملن طلب ائدیب، ایندی ده ائتمکده دیر. خلقیمیز مورتعجرله داها بوندان سونرا فعالیت ائتمک اوچون ایمکان وئرمه ییب و اؤز آزادلیغینی آلدیغی کیمی اونو

ساخلاماغا قادیر اولوب، بوتون ایران اوزرینده ایران خلقی نین آزادلیغی نین تامین اولماسی اوغروندا هر جور فداکارلیغا همیشه حاضردير.

مووافیقتنامه و نهضتیمیزین یئنی دوری

معلوم اولدوغو اوزره میلی نهضتیمیزین اثرینده، ایران خلقینی فلاکت سؤوق اتدن هنیات حاکیمه بیناسیندا بؤیوک رخنه و تزلزل عمله گلدی و نتیجهده ایرتیجاعی مجلس مجبور اولدو کی، فقط بیر سس آرتیق اولماق اوزره آقای قوام اولسلطنه نین کابینه سینی ایش باشینا گتیرسین. بو ایسه ظاهرده آزادیخه طبقه بؤیوک بیر گودشت ایدی. آقای قوام اولسلطنه نین نهضتیمیزه نسیب طرفدار اولماسا دا، بیطرف اولدوغو مشهور ایدی. اونا گوره تهران بو شؤهرتدن ایستیفاده ائدهرک اوز مغلوبیتینی اورتوب-باسدیرماق مقصدی ایله صلحه و باریشیغا تشبوت ائتدی.

قارداش قانینی تۆکمه دن ۱۲-شهریور موراجیعت نامه سینده طلب ائتدی کلریمیزی تحصیل اتمک اوچون بیز ده بو تصادوفی شادلیقلا ایستیفال ائتدی. آقای قوام ایش باشینا گلیب-گلمز ایکی موهوم مساله نی حل اتمگه ایقدام ائتدی. اوللاردان بیری «ساعده»، «صدر» و «حکیمی» کابینه لری و «سید ضیا» باندی نین بؤیوک آزادیخه قونشوموز شورالار ایتیفاقی ایله ایران آراسیندا تؤولید ائتدی کلری عداوت و سوتفاهومو اورنادان قالدیرماغا، ایکنجیسی ایسه بیزیم حق سؤز لیمیزی ائشیدیب مشروع تقاضالاریمیزی انجام وئرمکله یاخینلاشماقدا اولان و پنداش موحاریبه سی نین قارشیسینی آماق ایدی.

بیز بیرنجی مساله ده بورادا بحث اتمگه لوزوم گؤرموروک، ایکنجی مساله نین حلی اوچون آقای قوام شخصن ایقدام ائدهرک فیرقه نین باشچی سی آقای پیشه وری باشدا اولماق اوزره بیر هنیات تهرانا گنتمه سینه ایجازه وئردی. بو هنیاتین تهرانا گنتمه سی نهضتیمیزین تاریخینده بؤیوک بیر مسله اولدوغو اوچون اوللار بؤیوک نوماییش و طنطنه ایله موشایعت (اولوب) تهران، بلکه بوتون دونیا بو مساله دن ماراقلانماغا باشلادی. هر کس اونو اوز ایسته دیگی کیمی تفسیر ائدی. حتا آذربایجانین داخیلینده داخی نیگارانچیلیق حیس اولونوردو. آقای پیشه وری نین شخصن تهرانا گنتمه سی گؤزله نیلمه یین بیر ایش ایدی. بو واسیطه ایله فیرقه میز صلح و موسالیمتی حیفظ اتمک اوچون هر بیر فداکارلیغا حاضر اولدوغونو ایثبات ائتدی.

خلقین افکاریندان بیر نومونه اولماق اوزره آذربایجان روزنامه سینده «رضا آذری» ایمضاسی ایله بیر مقاله نین خولاصه سینی بورایا درج ائدیریک:

آذربایجاندا پارلایان آزادلیق گونشی بوتون ایرانی ایشیقلا تیر اچاقدیر

میلتیمیزین حقیقی نوماینده لری تهراندا اون بئش گون موعطل چیلیقدان سونرا بیر نتیجه آلمادان تیریزه قایتماغا مجبور اولدولار. آذربایجان میلتي رشید بیر میلتي اولدوغو کیمی عئین زماندا مرد، عالیجناب و صمیمی دیر، قلبی تمیز و ویدانی پاکدیر. کیمسه یه قارشى کین و عداوت بسله مز، لاکین تاریخلرین گؤستر دیگی کیمی اونون میلی ناموسو اولان یوردونا تجاویز ائدنلردن اینتیقام آلماقدا چوخ آمانسیز و رحمسیز دیر.

بئله بیر گؤزل و عالی خصلتلره مالیک اولان میلتیمیز تهرانین اوراتدیغی الی رد ائله مه دی.

بؤیوک رهبریمیزین باشچیلیغینا، اینقیلابیمیزین دگرلی شخصیتلریندن مورکب بیر هنیاتی، ایختیار تام ایله تهرانا گؤندردی. تهراندا ایرتیجاعین کؤک سالدیغیندا، اورادان نتیجه آلینما یا جاعی معلوم ایدی. لاکین ایرانلی قارداشلاریمیزا و بوتون دونیا یا گؤستریمک و ایثبات اتمک ایسته دیک کی، قورخماز و حسور آذربایجان میلتي هر احتیمالا قارشى حاضر اولدوغو حالدا بئله موسالیمت اهلیدیر. جهت سیز و سبب سیز یئره فقط ایرتیجاع جاناواری نین ایشتاهاسی و مئیلی یئرینه گلمکدن اوترو، قارداش قانی نین آخماسیندان نیفرتی واردیر.

یوخسا بیز آلدیغیمیز موسلم حقیقیمیز اولان آزادلیغا تهراندان ایجازه ایسته به چک دگیل دیک و تهرانیندا بیزده اونا قایتاریلا جاق بیر حق یوخ ایدی. آما ایکی مقصدله تهرانا گنیدلی. بیرنجی سی: مشروطیت اینقیلابیندا ایمتاحان وئردیگیمیز کیمی، بو آزادلیق اینقیلابیمیزدا صمیمیتیمیزی عالمه گؤستریمک ایسته دیک. ایسته دیک کی، اوزون ایللردن بری ایستیداد، ظولم و سیتیم آلتیندا ازیلن، گؤزلی بیزده و روحلاری بیزیم ایله اولان بوتون مظلوم ایرانلی و تهرانلی قارداشلاریمیزا ثابت ائدک کی، آزادلیغی یالنیز بیز اوزوموز اوچون آلامیشیق و اوزوموزه اینحصار ائتمه میشیک. بیر ائوده ایکی هاوا اولایلمز. بونون اوچون ده مؤحترم نوماینده لیمیز میلتیمیزین آرزوسونو یئرینه یئتیرمکدن اوترو تمام ایران میلتي نین نوماینده سی کیمی موذاکیره به باشلادی. مظلوم قارداشلاریمیزی

یاددان چىخارتمادىقلارنى عملن ثبوت ائتدیلر. آزادلىق يولوندا ايندىيه قدر وئردىگىمىز شهيدلرین موقدس قانلاريله بوتون ايرانين دا آزادلىق فرمانى يازيلمىشدير. عصيرلر بويو قارداشجاسينا بير يئرده ياشادىگىمىز ساير ايرانلى قارداشلارىمىز دا گرک آزادلىق نعمتىدن بهره مند اولسونلار.

ايكىنجى مساله ايسه آذربايجان ميلتى، ايللر بويو گوردوگو دهشتلى ظولم و ايشكنجه دن و اونون نتيجه سينده ائتدىگى موكرر قياملار و اينقىلابلاردان سونرا صلح و صفايا احتياج حيس ائتمه سيدير. بيز كيمسه ايله عداوتيمىز اولمادىغي كيمي مورتجىلرین و دوشمنلریمىزین يالان و ايفترا و بؤهتانلار اويدوردوقلارى كيمي ده، تجزيه فيكىرى بئله ايندىيه قدر قلبىمىزدن خوطور ائتمه ميشدير.

بىزيم بو موقدس قىامىمىزى، شوجاعت و فداكارلىغىنى اينكار ائتمكله، اونو تۆوهين ائتمك ايسته بىريدلر.

بىزيم قودرت منبعىمىز حق و حقيقت، تكيه مىز ده سيلاحىمىزلا رشادتيمىزدير.

بىزيم ايسته دىگىمىز يالنىز ايران خوددى داخيلينده اؤز آنا يوردوموزدا ايندىكى كيمي دموكراسى اوصولى اوزرينه آزاد ياشاماقدير.

تمام دونيا ميلتلىرىن قبول ائتدىگى اتلانتىك بيانىه سى نين ميركىبى هنوز قورومامىشدير. هامىيا معلومدور كى، اونون صراحتلى و اساسلى ماده لریندن بيرىسى ده بودور كى، هر ميلت اؤز اؤلكه سينده آرزو ائتدىگى طرزده و ايسته دىگى شكيله ياشاماغا حقى و اىختيارى واردير.

دئدىگىمىز كيمي آسوده ليك و موساليمت دؤوره سينه فاووشماق ايسته بىريك تا كى، اؤلكه مىزین ايجتماعى، ايقىصادى بونيه سينه ايللر بويو، خصوصيله رضاخان دؤوره سينه واريد اولان آغير يارالارى اؤز اليمىزله ساغالتماق ايمكانى الده ائده بيلك. يوخسا بو گئتدىگىمىز حق يولوندا چوخدان مووفق اولموشوق و مووفقيتيمىزین ابدى ليگى ده ايكي موهوم حقيقت اوزرينه اساسلانير. بيرىنجى سى بودور كى، بوتون آذربايجان ميلتى، كىچىكدن بؤيوگه، آرواددان كىشى يه قدر، آزادلىغىمىزدان سون نفسه قدر دىفاع ائتمكله، او يولدا قىزارا- قىزارا اؤلمگه تميم توشوشوق. ميلتيمىزین شوعارى، رهبرىمىزین دئدىگى، ايلك و سون سؤزوموز بودور.

اؤلك وار، دؤنمك بوخدور!

ايكىنجى حقيقت ايسه بوتون موثىق ميلتلىرىن قبول و ايمضا ائتدىگى و بوخاريدا شرح وئريلن اتلانتىك بيانىه سيدير كى، عوموم ميلتلىر اؤزلىرىنى ايسته دىكلرى كيمي ايداره ائتمگه مؤحكوم و متين بير حق قايل اولموشلاردير.

اونا علاوه اولاراق آذربايجان مدرسه لرینده يالنىز آذربايجان دىلينده تحصيل اولونماسى نين تهران حؤكومتى طرفیندن اؤز بيانىه سينده قبول ائتمه سيدير. بو او دئمكدير كى، بىزيم ميلتيمىزى و موشخص بير ميلت اولدوغوموز حقيقتىنى، رسمى صورته تصدىق ائتمگه مجبور اولموشدور. او حالدا ايندىكى شرايطده و اتلانتىك بيانىه سينه اساسلاناراق هانسى ميلت اولورسا اؤز ايداره سى و دموكراسى اصولو ايله اؤزونو ايداره ائتمگه كيم مانع اولاييلر؟

بىز بىليرىك كى، هر ميلت يالنىز اؤز لياقتى ساحه سينده آزادلىغا ماليك اولاييلر و بونا گؤره ده هر زاددان اول اؤز ميلى قودرتيمىزه دايناراق آزادلىغىمىزى ساخلاياجايق. بىزيم ميلتيمىزى و دىلمىمىزى رسمن تصدىق ائدن تهران حؤكومتى، نوماينده لىمىز ايله تهرانداكى موذاكىره لر ائناسيندا گؤستردىگى عىناد حئيرتلى و تعجوبلى دگىلدىرمى؟

تهرانا و دونيايا آيدىندير كى، موثىق اولدن آخيره قدر بىزيمدير، چونكى گئتدىگىمىز يول حق و حقيقت يولودور. بوتون آذربايجان ميلتینده نىفرت حيسى اوياندىران بير قضيه نى بورادا قئيد ائتمكدن گنچه بيلمه يه جگىك. تهرانداكى، موذاكىره لر ائناسيندا، تهران سياستمدارلاریندان (!) بيرىسى مؤحترم نوماينده لىمىزه: «سيزده كى والى اولاييلن بير آدم بوخدور»، دئيه جهالتله ميلى غوروروموزا توخوندوقدا، اگرچى رهبرىمىزدن چوخ ياغلى و ديش سيندىران جواب آلمىشدير، اما آذربايجان ميلتى ده اؤز نؤوبه سينده بو نزاكتسىز گوبود سؤزو جوابسىز قويا بيلمز:

آقاي سياستمدار!... اوخودوغون يا اوخومادىغىن تاريخلره موراجيعه ائله سن، گؤره سن كى، بىز ايله سىزین سياسى موقدراتيمىزى بير-بيرينه ربط ائدن صفوى پادشاهلارى زمانيندان بو گونه قدر ايرانى ايداره ائدنلرین ده آذربايجان ميلتى نين ايچىندن يتتىشمىش آداملار اولموشدور.

حتا بو گون ده ياخشى يا پيس، ايستر ايرانين داخيلينده ايسترسه خارىچينده حساس پوستلارى ايداره ائدنلرین چوخلارى يئنه ده آذربايجان ميلتیندن دير.

بئش آی کیمی بیر قیسا مودتدن بری قورولان میلی حؤکومتیمیزین دوزگون و لیاقتلی ایداری مامورلاری آنا یوردوموزو بیر ائولاد محبتله و میلتمیزه خاص اولان صداقت و لیاقتله ایداره ائتدیکلرینی بوتون دونیا گۆرمکده دیر. بونو اینکار ائده نلره جهالت و عیناد گۆزو دئیلمزمی؟

«رضا آذری»

تهران ایله دانیشیق چوخ چتین شرایط آلتیندا ایدامه تاپدی. حؤکومت باشچیلاری بیزیم میلی نهضتیمیزین معناسینی و خلقین بو نهضتده شیرکتینی درک ائده بیللمه دیکلری اوچون مساله نی چوخ سهل تلقی ائدیردیلر. شاید تجاهول ائدیب عومومیتله نهضتی قیمتدن سالماق ایسته بیردیلر.

آقای پیشه وری شخص نهضته باشچیلیق ائتدیگی اوچون، اونون بو سهولتله کیچیلمه سینه، قانی سویوقلوقلا باخا بیلمزدی.

آقای پادگان و سایر نواینده لر شخص نهضتین یارادیلماسیندا جان قویدیوقلاری اوچون، تهرانین بیزیم نهضتیمیزه کیچیک گۆز ایله باخماسینا هئچوجه ایله راضی اولما بیلمزدیلر. اونا گۆره دانیشیقلا اوون بئش گون طول چکدی. نهایت نتیجه آینمادان گئندن هئیات تبریزه موراجعت ائتمه لی اولدو.

دانیشیقین تفصیل و جریانینی مؤحترم اوخوجولارین و موبیلغرین دسترسینده قویماق مقصدی ایله آقای پیشه وری نین تهراندان موراجعت ائتدیکدن سونرا سؤیله دیگی نیطقی، تهراندا آپاریلان دانیشیقا عاید قسمتله هئیاتین مونتشیر ائتدیگی اعلامیه نین عئینلری بورادا فئید اولونمالیدیر.

آذربایجان نواینده لرین نین تهران حؤکومتی ایله آپاردیقلا ری مؤذاکیره لر باره سینده اعلامیه

ایران باش وزیری آقای قوام اولسلطنه نین دعوتینه گۆره، تاریخ ۲۵/۲/۸ - ده آذربایجان میلی حؤکومتی نین باش وزیری آقای پیشه وری نین ریاستی آلتیندا، بیر هئیات آذربایجان مساله سینی موسالیمت یولو ایله حل ائدیب، قارداش قانی تۆکولمه دن جیلووگیرلیق ائتمک اوچون تهرانا گئتدی.

بو هئیات تهران حؤکومتی نین صلاحیتدار مقاماتی و نواینده لر ایله دانیشیقا گیریشیب و بیر مووافیقنامه باغلامالی و بو مووافیقنامه گۆندریلمیش هئیاته وئرلمیش اعتبارنامه نین موجیبینجه، آذربایجان میلی مجلسی نین و آقای قوام اولسلطنه نین دؤولتی طرفیندن تصویب اولدوقدان سونرا، رسمیت تاپمالیدیر.

دوشنبه گونو ۲۵/۲/۹ - ساعات ۵- دن اعتبارن، آذربایجان نواینده لرین هئیاتی ایله آقایان موستشارولدوله، لنکرانی و ایچکیانان عیارت اولان تهران حؤکومتی نین نواینده لر آراسیندا دانیشیقلا رین بیرینجی جلسه سی، عومومی مساله لر باره سینده آخیرا یئتیشدی. همین گونون صاباحی ایکینجی جلسه ده، تهران حؤکومتی نین نواینده لر هئیاتی آقای قوام اولسلطنه نین دؤولتی نین ۲۵/۲/۱ - تاریخلی ایبلاغیه سینی گۆستریب، دانیشیقلا ردان اؤترو موعرفلیک ائتدیلر. ایبلاغیه نین متنی بو قرار ایله دیر:

«دؤولتین آذربایجان باره سینده ایبلاغیه سی»

«ایندیکی دؤولتین تشکیل تاپدیغی گوندن آذربایجان ایشلری، خصوصی بیر توجه جلب ائده رک، او عزیز هموطنلریمیزین نیتلرینی موطالعه ائندن سونرا وزیرلر هئیاتی تصمیم توتدو کی، قانون اساسی و آیری وضع اولونموش قانونلار موجریه قوه سینه ایجازه وئردیگی حودوددا، او ایالتین اهالیسی نین آرزولاری تامین اولونوب و اولناری قارداشلیق و وحدته دعوت ائتسین. بونا گۆره هئیات دؤولتین بو باره ده صادر اولونموش تصویب نامه سی عومومون ایطیلاعیندان اؤترو نشر اولونور،»

۱۳۲۵- قمری نین ربیع الثانی آییندا تصویب اولونموش قانوندا، قانون اساسی نین موتمیمی نین ۹۱/۹۰/۲۹ - ۹۳/۹۲ - جی اصللری نین موجیبینجه، ایالتی و ویلایتی انجومنلره وئرلمیش ایختیارات، آذربایجاندا آشایدکی قرار ایله تصحیح و تایید اولونور.

۱- فلاحت، تیجارت، صنعت، محلی حمل و نقل، ماعاریف، صحیه، نظمیه، عدلیه و مودعی اولعوموملوق دایره‌لری نین رییس‌لری و مالیه ناظیری ایالتی ویلایتی انجومنلر وسیله سیله سئجیلیب و موقراتین موحییینجه اونلارین رسمی حؤکملری دؤولت طرفیندن طهراندا صادر اولاجاقدیر.

۲- والی ایالتی انجومنین نظرنی جلب ائتمکله دؤولت طرفیندن تعیین اولوب و نظامی و ژاندارمری قوه‌لری فرمانده‌لری نین اینتیصابی دؤولت طرفیندن عمله گله‌جکدیر.

۳- آذربایجان رسمی دیلی ایرانین او بیرى ناحیه‌لری کیمی فارس دیلیدیر. محلی ایداره‌لرین و عدلیه دایره‌لرین دفترى ایشلری فارسی و آذربایجان (تورکی) دیلرینده اولور. آما درس مدرسه‌لرده بنش (۵) اینتیدایی کیلاس‌لاردا آذربایجان دیلینده اولاجاقدیر.

۴- مالیاتی عایدلری و اؤلکه‌نین بودجه‌سینی تعیین ائدن وقت، دؤولت آذربایجان شهرلری نین آبادلیغینی صحیه و ماعاریف ایشلری نین ایصلاحی نین لوزومونو نظرده توتاجاقدیر.

۵- دموکراتیک تشکیلاتلارین و اینتیجاده‌لرین فعالیتی، آذربایجاندا ایرانین او بیرى یئرلری کیمی آزاددیر.

۶- آذربایجانین اهالی‌سینه و دموکراسی اوچون ایشچیلرینه، کئچمیشده دموکراتیک نهضتینده ایشتیراک ائتمه‌لری اوچون هئج بیر سیخینتی عمله گلمه‌یه‌جکدیر.

۷- آذربایجان نواینده‌لر عیده‌سی نین او ایالتین حقیقی جمعیتی نین تناسوبو ایله آرتماسینا مووافیقت اولونور و ۱۵- جی تقنینیه دؤوره‌سی تشکیل تاپدیقا، بو باره‌ده لازیمی پیشناهادلار مجلسه تقدیم اولوناجاقدیر کی، تصویب اولدوقدان سونرا همان دؤوره اوچون وکیللرین قالمیشی اینتیخاب اولونسون.»

«باش وزیر قوام اولسلطنه»

آذربایجان نواینده‌لر هئیاتی ایسه اؤز نظریلرین بیر قیسمتینی ۳۳- ماده‌ده تهران حؤکومتی نین نواینده‌لر هئیاتیینه پیشناهاد ائندیلر تا اؤز حؤکومتی نین نظرنه چاتدیرسینلار.

آذربایجان نواینده‌لر هئیاتی بو ۳۳- ماده‌نین ضمیمینده، آذربایجاندا ایندیکی وضعیتین ساخلانیلماسینی و دموکراسی اساسلاری نین بوتون ایران اوزرینده مؤحکملمشه‌سی و گئنیشلنمه‌سینی آشاغیداکی قرار اوزره طلب ائندیلر:

آذربایجان مساله‌سی نین موسالیمت و صلوح یولو ایله حل و مؤوجود اولان ایختیلافلارین رفع اولماسی و بوتون ایران اوزرینده دموکراسی اساسلاری نین مؤحکملمشه‌سی اوچون تاریخ ۲۵/۲/۹- دن تهران مرکزی حؤکومتی نین صلاحیتدار نواینده‌لری آقایان صادق-صادق (موسستشار اولدؤله)، فرمانفرمایان، ایپکچیان، لنکرانی، سپهر (مورخ اولدؤله) و مظفر فیروز آراسیندا بیر طرفدن، آذربایجان میلیتی نین موختار نولاینده‌لری آقایان پیشه‌وری، صادق بادکان، دوکتور جهانشاهلو، فریدون ابراهیمی، صادق دیلمقانی و آقای محمد حسین خان سیف قاضی آذربایجان کوردوستانی نین نواینده‌سی او بیرى طرفدن دانیشیق عمله گلدی. یوخاریدا قئید اولونموش نواینده‌لر اؤز نقص‌سیز و ایرادسیز اعتبارلارینی موبادیله ائندیکدن سونرا آشاغیداکی ماده‌لرین باره‌سینده مووافیقت ائندیلر:

۱- کئچمیش موسستید حؤکومتین لشگری و کیشوری مامورلاری نین فیشاری، آزادلیق و دموکراسی دوشمنلری نین تحریکاتی نتیجه‌سینده ۱۳۲۴- جی ایلین شهریور آیی نین ۱۲- ده وجودا گلمیش نهضت موترقی دموکراتیک و ایرانی حقیقی ایستیقلالیت و تمامیتین صامینی اولان بیر نهضت تانیلیر.

۲- آذربایجان کی، کئچمیش ۳ و ۴- جو اوستانلار و خمسه ویلایتیینه شامیلدیر، موعین اراضی بیر واحد صورتده خودموختار حؤکومت آدی ایله ایران مملکتی نین جوزوی و مرکزی ایسه «تبریز» شهریدیر.

تبصیره- آذربایجان کوردوستانی نین مرکزی «ماهاباد» شهریدیر.

۳- آذربایجانین پولو و بایراغی، ایراندا رایج اولان پول و ایران بایراغیدیر. مملکتده جاری اولان قانونلار آذربایجان خلقی نین ایختیاراتی و آزادلیغی ایله موغایرتی اولمایان شرط ایله آذربایجاندا جاری اولاجاقدیر.

۴- آخیرینجی ایکی ماده‌نی نظرده توتماقلا، آذربایجان داخلی ایشلرینی ایداره و نظارت ائتمک و بودجه تصویبیدن اؤترو «هئیات میلی» آدیندا بیر هئیات، دموکراتیک اصول و مخصوص نظامنامه اوزره اینتیخاب اولاجاقدیر.

۵- بوتون لشگری و کیشوری ایداره رییسلیرین اینتیخابی، آذربایجان هئیات میلیسی عؤدهسینه دیر. بو مامورلار کی، هئیات میلی طرفیندن اینتیخاب اولاندان سونرا مرکزی حؤکومت موعریفلیک اولاجاقلار، عومه قانونلارین ایجرا سیندا مرکزی حؤکومت و هئیات میلی تصمیملری نین ایجرا سیندا، هئیات میلییه تابع اولاجاقدیر.

۶- آذربایجان هئیات میلیسی بوتون لشگری و کیشوری مامورلارین نصب، تغییر و تبدیلینده موختاردیر. بو جور تغییر- تبدیللر مرکزی حؤکومتین ده ایتیلایینا یئتیریله جکدیر.

۷- آذربایجاندا هئیات میلی دن علاوه ماحال، بؤلوک و ویلایتی انجومنلر ده، دموکراسی اصول اوزره یعنی موسستقیم، عمومومی رای ایله (ایستر آرواد، ایستر کیشی و ایسترسه قوشون افرادی) سئچیلیب و بو انجومنلر اؤز عمل حئیطه لری، یعنی ویلایت، ماحال، بؤلوکلرده ایشلرین قاباغا گئتمه سینه نظارت ائده جکلر.

۸- فداییلر و میلی قوشون تشکیلاتی اولدوغو کیمی قالمالی و اؤز ماموریت و وظیفه لرینی آزادلیق و دموکراسی اصولوندا مودافیعه ائتمک و مربوط سرحدلری حیفظ ائتمک اوچون آذربایجان هئیات میلی سینه تابع اولاجاقدیر.

۹- ایندییه تک آذربایجان میلی حؤکومتی طرفیندن وئرلین کیشوری و لشگری درجه لر و ترفیعلر رسمیتله تانیلیر. کیچیک افسرلرین ترفیعاتی و درجه لری موسستقیم حالدا آذربایجان میلی قوشون فرمانده لیگی طرفیندن وئرله جک. ولی ارشد افسرلرین و ژنراللارین درجه لری آذربایجان میلی قوشونلاری فرماندهی نین پیشناهادی و هئیت میلی نین تصویبی اوزره وئرله جکدیر.

۱۰- آذربایجان دؤولتی ایداره لرینده و هئیات میلی ده، یازیلار آذربایجان دیلینده و آذربایجان کوردوستانیندا کورد دیلینده اولاجاقدیر. لئیکن فارس دیلی ایرانین دؤولتی دیلی اولدوغو اوچون مرکزی دؤولت ایله آذربایجان و آذربایجان کوردوستانی ایداره لری و هئیات میلی سی آراسیندا یازیلان فارس دیلینده اولماسی نین ایشکالی اولمایا جاقدیر.

۱۱- درس و تحصیلات آذربایجاندا ایتیدایی مدرسه لرده آذربایجان دیلینده و فارس یا کورد و فارس دیلرینده اولاجاقدیر.

۱۲- آذربایجان میلی مجلسی ایندییه تک تصویب ائدیگی قانونلار کی، آذربایجان میلی حؤکومتی طرفیندن ایجرا ائدیلیب، آذربایجان هئیات میلی سی طرفیندن نقض اولمایینجا اؤز اعتباریندا قالا جاقدیر. (بو ماده آذربایجان کوردوستانی خصوصوندا دا صیدق ائدیر).

۱۳- خالصه جات، آزادلیق و مشروطیت دوشمنلری نین یئرلری و وارلاری نین آذربایجاندا و ها بنله آذربایجان کوردوستانیندا کی کندیلر آراسیندا بؤلونمه سی رسمیتله تانیلیر و هئچ وقت نقض ائدیلیب و قایتاریلما یا جاقدیر.

۱۴- تیریاک، آلکول، ایختیلاس و ریشوه و فحشا و سایر اخلاقی فسادلارلا مبارزه تصویب اولونموش قانونلار اوزره دوام ائده جکدیر.

۱۵- هئیات میلی تصویب ائتمه دن هر جور لوکس و تجمولی متاعلار و هابنله آذربایجان داخلینده عمله گلن متاعلاری وارید ائتمک قاداغاندیر.

۱۶- هر جور مالیات و عواریزلر، هئیات میلی تصویب ائتمیش بیر سیستم اصولونا ویصول اولمالیدیر و دؤولتی عایدلرین آرتماسی اوچون، ایندییه دک آذربایجان مجلس میلی سینده تصویب اولوب و آذربایجان میلی حؤکومتی طرفیندن ایجرا ائدیلمن قانونلار اؤز اعتبارلاریندا قالا جاقدیر.

۱۷- آذربایجان و آذربایجان کوردوستانینا حق وئرلیرکی، اؤز جمعیتلری نیسبتی جه کی، تقریب بوتون ایران جمعیتی نین اوچده بیرینی تشکیل وئریرلر، وکیل سئچیب و مجلس شورای میلی یه گؤندرسینلر. آذربایجان و کوردوستان نوطار انجومنی طرفیندن صادر و اوللارین هئیات میلی سی نین تصویبینه یئتمیش اعتبارنامه، مجلس شورای میلی ده رد ائدیله بیلمز.

۱۸- ایرانین بوتون نوقطه لرینده اینتیخابات بیر شکیلده اولماق اوچون دؤولت موعهید اولور کی، ۱۵- جی ایل اینتیخابات دؤوره سینده ایران مجلس شورای میلی سی، آذربایجان میلی حؤکومتی قادینلار و جوانلار و قوشون ایشچیلرینه و تریدیگی حقی مؤحترم ساییب و بوتون ایراندا عمومیت وئرسین.

۱۹- مجلس شورای میلی نین اینتیخاباتی بوتون ایراندا حداکثر اون گون بیرینجی اینتیخابات اعلامیه سیندن سونرا باشلانیب و حداکثر بیر هفته نین مودتینده خاتیمه تاپا جاقدیر.

۲۰- آذربایجان و کوردوستان مالیاتی نین یوزده ایگیرمی بئشی (۲۵%) مرکزده وئریله جکدیر. ولی بو ایل آذربایجان و کورد خلقی نین دموکراسی و آزادلیغی الدهه ائتمک اوچون آغیر خرچلره موتمحمل اولدوقلارینا گۆره بو مبلغی وئرمکدن ماعاف اولاجاقلار.

۲۱- مرکزی دؤولت عۆده دار اولور کی، تئزلیکله تهران ایله تبریز آرسینداکی دیمیر یولو کی، قاباقچادان میانایا دک یئتیشیدیر، تبریزه چاتدیرسین.

۲۲- دؤولت هئچ بیر صورتده لشگری و کیشوری مامورلارین عزل و هابئله دگیشمه سینده دخالت ائتمگه حقلی دگیل.

۲۳- آذربایجان و کوردوستان هئیات میلی سی گرک ماعاریف، فلاحت و حیفظ اولصحه اصلاحاتینی آزادانه حیاتا کئچیرسین.

۲۴- آذربایجان و کوردوستان طبیعی ثروت و معدنلری بالنیز آذربایجان و کوردوستانین احتیاجاتینی رفع ائتمگه تخصیص وئریلیر و او ناحیه لرین کارخانالاری نین ایداره سی اؤز عۆده لرینه قویولور.

۲۵- لازیمی مؤوقعلرده خصوصی و شخصی کارخانالارین نظارتی آذربایجان و کوردوستان حؤکومتی و هئیات میلی سی ایله اولاجاقدیر.

۲۶- آذربایجاندا و کوردوستاندا بوتون مطبوعاتین نئشری میلی هئیاتلری نین تصویبی ایله اولاجاقدیر. تئاتر و سیناما و رادیو، آذربایجان و کورد دیل لرینده اولوناجاقدیر. بو سایر دیل لر باره سینده ده موجاز و قایل ایجرادیر.

۲۷- بوتون صنعتی، فلاحتی، میلی و دؤولتی بانکلارین ایداره ائدیلمه سی آذربایجاندا و کوردوستاندا هئیات میلی لرین عۆده سینده دیر.

۲۸- بوتون مالیاتی عایدات و عواریض، آذربایجان و کوردوستان محلی خزانه دارلیقلاریندا توپلانیب و موستقیم لازیمی مصرفه یئتیشه جکدیر.

۲۹- مرکزی دؤولت موتهید اولور کی، آذربایجان خلقی نین موطالیاتین فؤوریتله بانک میلیدن پرداخت ائتسین و بو بانگین اینتیقال وئرمیش سرمایالارینی دوباره قایتارسین.

۳۰- مرکزی دؤولت موتهید اولور ۳- جو و ۴- جو اوستانلارین و خمسه ویلایتی نین آزادلیق دوشمنلری نین الی آلتیندا اولان تیکاب، ساققیز، بیجار، سردشت کیمی یئرلرینی تخلیه، آذربایجان و کوردوستانین صلاحیتدار مقاماتینا تحویل وئرسین.

۳۱- مرکزی دؤولت موتهید اولور کی، ایللر بویو میلتنین حقوقونا تجاوز ائدن و قانلی فاجیعه لر توره دن زاندارمری تشکیلاتینی لغو ائدیپ و اونون موقابیلینده قضایی دستگاهین صابیطی اولان نظمییه تشکیلاتینا بوتون قصبه لرده و ماحال و بؤلۆکلرده ووسعت وئرسین.

۳۲- مرکزی دؤولت موتهید اولور کی، ایالتی، بؤلۆک و ماحال انجومنلرینی ایندی آذربایجاندا اولدوغو کیمی دموکراسی اوصول اوزره بوتون ایراندا تشکیل وئرسین.

۳۳- بلدییه تشکیلاتلاری بوتون ایراندا، دؤولت خادیملری دخالت ائتمه دن دموکراسی اوصول اوزره بوتون ایراندا قورولمالیدیر.

سه شنبه گونو ۱۰ / ۲ / ۱۳۲۵ ساعات ۸- ده آقایان مورخ اولدۆله سپهر، پیشه و هنر و تیجارت وزیری و آقای قوام اولسلطنه نین سیاسی موعاونی آقای موظفر فیروز اؤز لرینی صلاحیتدار نوماینده موهریفلیک ائدیپلر، ۳۳- ماده اولاردا دا گؤستریلدی. او گونون صاباحی، آقای پیشه وری و آقای قوام اولسلطنه آراسیندا ایکی فقره خصوصی مولاقت و موذاکیره عمله گلدی و بو موذاکیراتین تعقیبینه آشاغیداکی اییلاغیه آذربایجان نوماینده لری هئیاتی طرفیندن تهیه و آقای قوام اولسلطنه نین دؤولتینه وئریلدی. اییلاغیه نین متنی بودور:

آقای قوام اولسلطنه نین حوسن نیتی و صادیر ائندیگی بیانییه اثرینده مرکزی دؤولت نوماینده لری و آذربایجان نوماینده لری هئیاتی آراسیندا تبادل افکار و درین موطالیعه دن سونرا بئله نتیجه اله گلدی کی، آذربایجان دموکراتیک نهضتی، آذربایجان ایراندا تجزیه ائتمک قصدیله یوخ بلکه مشروطیت و دموکراسی اساسلارینی ایراندا تثبیت و تقویت ائتمکدن اؤترو عمله گلیمشیدیر. هر جور سوتفاهوم و قارداش قانی تۆکمکدن جیلووگیرلیق ائتمکدن اؤترو، توافوق حاصل اولدو کی، مرکزی حؤکومت و آذربایجان خلقی آراسیندا ایختیلاف یوخدور. فرعی

مسالهلری حل ائتمکدن اؤترو آذربایجان نومایندهلریندن بیر هئیات تهراندا اولاجاقدیر تا مرکزی دؤولت نومایندهلری ایله ایشلری بیر طرزده کی، مشروطیت و دموکراسی اوصولونا، خصوصیه آذربایجان خلقی نین آزادلیغینا لطمه یئتیرمه سین، حل و تصفیه ائده لر. بوتون مسالهلرین حل و مرکزی دؤولت ایله ایداری رابیطه لرین یارانماسی، آقای قوام اولسلطنه نین هئیات دؤولتی آذربایجان مجلسی نین (کی، فعلن ایالتی انجومن یئرینه دیر) و مجلس شورای ملی نین تصویبینه باغلیدیر.

اوچونجو مولاقاتدا آقای پیشه وری و آقای قوام اولسلطنه نین آراسیندا یئر بؤلگوسونه مربوط اولان ماده خصوصوندا ایختیلاف نظر اوز وئردی. بو مساله باعث اولدو کی، ایکی گون موذاکیراتدا وقفه اولسون. اوندان سونرا آقای قوام اولسلطنه نین دؤولتی، موذاکیراتی باشلاماقدان اؤترو، او ایصلاحاتی کی، ایبلاغیه ده منظور ائده بیلردی، صلاحیتدار نومایندهلری نین توسطی ایله بو قرار اوزره آذربایجان نومایندهلری هئیاتینه وئردی. ایبلاغیه نین متنی بودور:

- ۱- آذربایجان ایالتی شوراسی، ملی مجلس عوضینه.
- ۲- آذربایجان هئیات مودیره سی، وزیرلر هئیاتی عوضینه.
- ۳- آذربایجان ایداره لری ریسی، محلی وزیرلر عوضینه.

۱- دؤولتین عئینی ماده سی قبول اولونور ولی مالیه ریسی محلی مامورلاردان اولمالی، مالیه ناظیری ایسه دؤولت طرفیندن تعیین ائدیلمه لیدیر.

۲- والی (اوستاندار)، آذربایجان ایالتی شوراسی نین پیشناهادی ایله تعیین اولونوب، حؤکم دؤولت طرفیندن صادر اولاجاقدیر. یوللارین امنیتینی حیفظ و نظمیه تشکیلاتی و ایجرا مامورلارینا کؤمک ائتمکدن اؤترو، موسلح بیر قوه نیگهبان آدیله تشکیل اولونور. بو قوه نین فرماندهی ایالتی شورا طرفیندن تعیین و حؤکم صادر اولماقدان اؤترو وزارت کیشوره پیشناهاد اولونور. لشگری قوه لر، محلی نظام وظیفه افرادیندن عیبارت اولاجاقدیر. سرحدلری حیفظ ائتمک بو تشکیلاتین عؤده سینه اولوب و لازیم اولان مرکزله ساخلوولاری اولاجاقدیر. بو قوه لرین فرماندهلری صالح و تحصیلات گؤرموش محلی افسرلردن، هئیات مودیره طرفیندن تعیین و اولارین حؤکملری مرکزده صادر اولور و کولیه یی لازیم اولان گوزاریشلر فرماندهلیک طرفیندن مرکز وئریلیر.

۳- دؤولتین اوچونجو ماده سی عئینن تصویب اولونور.

۴- مملکتی قانونلار اوزره ویصول اولان مالیاتلارین یوزده یئتمیش بنش فایضی، محلی ایداره لر موستخدیملری نین و نیگهبان قوه سی نین حوقوقونو پرداخت ائتمکدن اؤترو ایالتی شورا نظارتی آلتیندا مصرف اولاجاقدیر.

ایالتی شورا عام اولمنفعه مصرفلردن اؤترو ویصول اولان مالیاتی عموموی مالیاتین یوزده اون فایضیندن آرتیق اولماق شرطی ایله بعضی عوارض وضع و مصرف ائده بیلر.

۵- دؤولت ماده سی نین عئینی تصویب اولونور.

آذربایجان نومایندهلری هئیاتی بو پیشناهادی ۱، ۴، ۸، ۱۰- جو ماده لره مونعکس اولان ایصلاحاتلا قبول و دؤولته وئردی.

(آذربایجان نومایندهلری هئیاتی نین پیشناهادی)

آذربایجان مساله سینین موسالیمت یولو ایله حل ائتمک و دموکراسی اوصولونو ایراندا مؤحکم لندیرمک اوچون تاریخ ۲۵/ ۲/ ۸- دن ایران دؤولتی نین رسمی نیماینه لری و آذربایجان نومایندهلری هئیاتی آراسیندا موذاکیره عمله گلیب، درین موطالیعه و تبادل افکاردان سونرا بئله نتیجه آیلندی کی، آذربایجانین دموکراتیک نهضتی آذربایجان ایراندا تجزیه ائتمک قصدیه اولمامیش بلکه دموکراسی و مشروطیت اوصوللارین ایراندا مؤحکم لندیرمک و قوه تئندیرمدن اؤترو اولموشدور. ایران دؤولتی نین رسمی نومایندهلری و آذربایجان نومایندهلری هئیاتی آشاغیدا قئید اولان ماده لره مووافق نظر حاصل ائتدیلر:

۱- آذربایجان ایالتی گئچمیش ۳-جو و ۴- جو اوستانلارا و خمس و ویلاپتینه شامیلدیر.

۲- بوندان سونرا مجلس ملی ایصطیلاحی عوضینه ایالتی شورا و وزیرلر هئیاتی عوضینه هئیات مودیره و وزیرلر عوضینه محلی ایداره لر ریسی ایصطیلاحی ایشله دیله جکدیر.

- ۳- آذربایجان والیسی ایللی شورانین پیشناهادی ایله تعیین اولوب و حۆکم دؤولت طرفیندن صادر اولماقدیر.
- ۴- دؤولتی ایداره لر، بانکلار و محاکیم رییس لر، مودعی اولوموملار و حمل و نقل ایداره لر رییس لر، ایالتی شورا طرفیندن اینتیخاب و رسمی حۆکملر دؤولت طرفیندن صادر اولماقدیر.
- تبصیره: مالیه ناظیری دؤولت طرفیندن تعیین اولماقدیر.
- ۵- یوللارین امنیتینی حیفظ و نظمیه تشکیلاتی و ایجرا مامورلارینا کۆمک ائتمکدن اؤترو نیگهان آدیله موسلج بیر قوه تشکیل اولونور. بو قوه نین فرماندهی ایالت شوراسی طرفیندن تعیین و حۆکم صادر اولماقدان اؤترو داخله وزیرلیگینه پیشناهاد اولونور.
- لشگری قوه لر محلی نظام وظیفه افرادیندان تشکیل تاپیر و سرحدلرین حیفظی بو تشکیلاتین عۆده سینه اولور. بو تشکیلاتین ساخلولاری نین فرمانده لری آذربایجان هئیات مودیره سی واسیطه سی ایله محلی صالح افسرلردن تعیین و اوللارین حۆکملری مرکز دن صادر اولماقدیر و کولیه یی لازیمی گوزارشلر فرمانده هنگ طرفیندن مرکز وئریله جکدیر.
- ۶- ایتیدایی مدرسه لرده تحصیل آذربایجان دیلینده و موتوسیظه مدرسه لرده ایسه درس لر هر ایکی آذربایجان و فارس دیلرینده اولماقدیر. محلی ایداره لرده دفتر ایشلر و عدلیه و او بیر ایشلری، فارس و آذربایجان دیلرینده صورت تاپماقدیر.
- ۷- مملکت قانونلاری موجیبینه، آلیان مالیاتین یوزده ۷۵- فایضی ایداره موتسدیملرین حقوقلارینا و نیگهان تشکیلاتینا و باشقا ایصلاحات، ایالت شوراسی نین نظارتی آلتیندا مصرف اولونماق.
- ایالت شوراسی ویصول اولونان عومومی مالیاتین یوزده ۱۰- فایضیندن تجاویز ائتمه مک شرطیله، بعضی عوارض وضع و مصرف ائده بیلر.
- ۸- آذربایجاندا دموکراتیک نهضتی طرفیندن عمله گلیمیش بوتون ایقتیصادی، ایجتیماعی، مالی و یئر ایصلاحاتی رسمیتله تانیلیر.
- ۹- آذربایجانین حقیقی جمعیتی نین تناسوبو ایله آذربایجان نوماینده لری نین آرتیریلما سینه مووافیقت اولونور. ۱۵- جی قانون گوزارلیق دؤوره سی تشکیل تاپیقد، بو باره ده لازیمی پیشناهاد مجلسه تقدیم اولونماقدیر کی، یئنی تصویب اولونان عیده همان دؤوره اوچون اینتیخاب اولونسون.
- ۱۰- دؤولت تعهود ائدیر مجلس شورای ملی نین اینتیخابات قانونوندا تجدید نظر ائدیپ و تازا قانونی ایندیکی موترقی شرایط و حقیقی دموکراسی اصولی اساسیندا (عومومی، مستقیم، گیزلی، مساوی و موتناسیب) تنظیم ائده رک تصویب اوچون مجلس شورای میلی یه تقدیم ائتسین.
- ۱۱- بو قرارداد ایران هئیات دؤولتی و آذربایجان میلی مجلسی نین تصویبینه چاتدیقدان سونرا رسمی اولماقدیر.
- ۱۲- بو قرار دادین ماده لری آذربایجان کوردوستانینا دا شامیلدیر. بو پیشناهاد تازا دانیشیق لارین میناسی اولدو. آقایان پیشه وری و قوام اولسلطنه آراسیندا ۴- جو موذاکیراتدان سونرا دئمک اولار کی، ایکی طرف آراسیندا توافوق نظر عمله گلیب و قرار اولدو کی، آقای قوام اولسلطنه نین سیاسی موعاوینی آقای موظفر فیروزون ایشتیراکی ایله یئنی بیر لایحه تنظیم اولونسون. پنجشنبه گونو ۲۵/۲/۹۹ - ساعات ۲۳- ده باش وزیرین سیاسی موعاوینی آقای موظفر فیروز آشاغیداک لایحه نی حاضرلایاراق آذربایجان نوماینده لری هئیاتینه گؤستردی.

لایحه نین متنی

سون زمانلاردا آذربایجاندا عمله گلن دموکراتیک نهضت نتیجه سینده کی، اونون مقصدی بوتون ایران اؤلکه سینده دموکراسی و آزادلیق اوصولونو مؤحکم لندیرمک اولموشدور، دؤولت و آذربایجان نوماینده لری آراسیندا دانیشیق باشلانمیش و آذربایجان نوماینده لری دؤولتین ۷- ماده دن عیارت اولان اییلاغیه سیندی قبول ائده رک تبادول افکار نتیجه سینده توافوق نظر الده ائدیلدی. آشاغیداک ماده لر کی، ۷- ماده نین موکمیلی عونوانیله تنظیم اولوب قبول و ایجرا ائدیلین.

۱- ایلاغیه نین بیرینجی ماده سینده مالی ناظیری کلیمه سی مالیه ریسی کلیمه سینده چئوریلیمکله ایقتصاد و تیجارت ایشلری ایداره سی نین ریسی آرتیرماقلا عئین قبول اولونور.

۲- آذربایجان والی سی آذربایجان ایالت انجومنی نین پیشناهادی اوزره، دؤولت تصویبی ایله تعیین اولوناجاقدیر.

۳- سون زمانلاردا آذربایجاندا عمله گلن دگیشیکلیکلره اساسلاناراق، دؤولت آذربایجاندا میلی مجلس آدی ایله اینتیخاب و یاردیلمیش تشکیلاتی آذربایجان ایالت انجومنی کیمی تانی یاچاق و ۱۵- جی مجلس تشکیل تاپدیقاد، دؤولت طرفیندن پیشناهاد اولونان یئنی ایالت و ویلایت انجومنلری قانونی تصویب ائدیلدیکدن سونرا، تصویب اولونموش قانون اوزره آذربایجان ایالتی نین یئنی ایالتی انجومنی سنچگیلری تزلیکله باشلاناجاقدیر.

۴- ایالت انجومنی نین قرار و تصمیملرینی ایجرا ائتمک و ایشلرین گنیشلرینی یاخشی لیغینی تامین ائتمک و خصوصیه آلیان مالیاتین (۷۵%) یئتمیش بئش فایضی نین دوزگون خرج اولونماسینا نظارت ائتمک اوچون، والی دوایر ریسلری و ایالت انجومنی نین هئیات ریسه سیندن مورکب ایالت شوراسی تشکیل تاپاراق، انجومنین تصمیملرینی حیانا گنچیره جکدیر.

۵- آذربایجان نهضتی نتیجه سینده نظام وظیفه افرادیندان چاغریلان یئرلی قووه لرین تکلیفینی تعیین ائتمک اوچون مووافیقت اولدو جناب آقای قوام اولسلطنه دؤولتی و آذربایجان ایالت انجومنی نوماینده لریندن محله بیر کومیسین تشکیل تاپیب و اونون حل یولونو تصویب اؤترو مرکزی دؤولت و ایالت انجومنینه پیشناهاد ائده جکدیر.

۶- آذربایجان مالی وضعیتینی خصوصوندا مووافیقت اولدو، آذربایجان گلیری نین (۷۵%) یئتمیش بئش فایضی یئرلی خرچلره ایختیصاص وئریلسین و ۲۵% - ده ایران اولکه سی نین عومومی مخارجینی تامین ائتمک اوچون مرکز گؤندریلسین.

تبصیره: پوست و تلقراف و دمیر یولو و اورومیه گؤلونون گمی چیلیک ایداره لرین خرج و گلیرلری موستتتا و اونلارین خرج و گلیرلری دؤولت عؤده سینده و اونا مونخصیر اولاجاقدیر. بئله تؤولت وئریلیر کی، آذربایجان ایالت و ویلایت انجومنلری و دؤولت ایداره لرین تلقرافلاری مجانی اولاراق موخابیره اولوناجاق.

۷- دؤولت قبول ائدیر کی، جاری ایل عرضینده میانا دمیر یولونو تیریزه چاتدیرسین. بو ایش تیز بیر زماندا حیانا کنچیریلسین. بو ایشین انجامی اوچون آذربایجان کارگر و موخصیلرین تقدوم حقلری اولماسی آیدیندیر.

۸- اساسی شوسه یوللارین چکمه سی و تعمیر ائتمه سی دؤولت عؤده سینده و فرعی یوللاری ایالت انجومنینه مربوطدور.

۹- نظام وظیفه دن آیری اولاراق فدایی آدی ایله تشکیل تاپان داوطلب قووه لر، کندلر نظمیه سینده تبدیل اولونور و اونون ریسی آذربایجان ایالت انجومنی نین اینتیخابی و دؤولت تصویبی ایله تعیین اولوناجاق.

۱۰- آذربایجان دموکراتیک نهضتی نتیجه سینده، آذربایجان کندیلری آراسیندا بؤلونن یئرلردن دؤولت خالیسه سینده مربوط اولانلارین بؤلونمه سیله دؤولت اوصولن مووافیقدیر و تعهود ائدیر کی، تصویب اوچون بیرینجی فورصتده اونون لایحه سیننی مجلس شورای ملی یه پیشناهاد ائدرک، دؤولت خالیسه لرین مملکتین باشقا نوقطه لرینده یاشایان کندچیلر آراسیندا بؤلونمه سی او لایحه ده پیشبین لیک ائتسین. آذربایجان نهضتی نتیجه سینده عملن و عوضیز اولاراق اکینچیلر آراسیندا بؤلونن باشقا یئرلر باره سینده، مالیکلری قانع ائتمکدن اؤترو، او مولکلرین تعویض ترتیبینی مجلس شورای ملی یه پیشناهاد ائده جکدیر.

۱۱- دؤولت ایلاغیه سی نین ۳- جو ماده سی موچیینه قرارا آلیندی کی، آذربایجاندا فارس دیلی رسمی و دؤولتی دیلدر، ایداره لرین و عدلیه نین دفتری ایشلری و موحاکیمه لر آذربایجان و فارس دؤولتی دیلرینده اولور، ۵- کیلاسا قدر تدریس آذربایجان دیلینده اولاجاقدیر و مووافیقت اولدو کی، ۵- کیلاسدان یوخاری معاریف ویزارتی نین پروقرامی اوزره مکتبلرده درس آذربایجان و فارس دیلرینده اولسون.

۱۲- دؤولت تعهود ائدیر، ۵- جی مجلس آچیلدیقاد، اینتیخابات قانونی نین لایحه سی کی، آزادلیق و دموکراسی اساسلاری اوزره یعنی عومومی، گیزی، موستقیم، متناسب و مو تساوی کی، قادینلاردا شامل اولار، مجلس شورای ملی یه تقدیم و اونون تصویبینی قؤوریتله درخاست ائده.

۱۳- دؤولت مووظفدیر کی، بلدییه انجومنلرین سنچگی قانونینی دموکراسی اوصولو ایله (عومومی، گیزی، متناسب، موستقیم و موساوی) کی، بوتون بلدییه انجومنلرین ایستیقلا لاین تامین ائده، چوخ تزلیکله انجومن مجلسه تقدیم ائتسین. بو لایحه تصویب اولونا قدر آذربایجان شهرلری نین انجومنلری رسمیتله قالاچاقدیر.

۱۴- آذربایجاندا، اقلیتده واقع اولان میلتر، کورد، ائرمینی، آسوری - بو مووافیقنامه نین ۱۱- جی ماده سی اوزره ایبتیدایی مکتبه ۵- جی کیلاسا قدر اؤز آنا دیل لرینده درس اوخوجاقلار.

۱۵- آذربایجان ایالتی سابق ۳ و ۴- جو اوستانلارا و خمسسه ویلایتینه شامیلدیر.

۱۶- بو مووافیقنامه نین قرارلاری نین ایجرا سی، جناب آقای قوام اولسلطنه نین هئیات دؤولتی و آذربایجان مجلس میلی سی نین (کی، بو مووافیقنامه تصویب اولدوقدان سونرا ۲- جی ماده موحبیینجه انجومن ایالتی آدلانا جاقدر، تصویبینه مؤکول اولاجاقدر).

قرار ایدی کی، جومعه گونو سحر ساعات ۱۰- دا هئیات دؤولتین فؤوق اولعاده جلسه سی تشکیل تاپیب و آذربایجان نوماینده هئیاتیندن ده بو جلسه ده حاضر اولسونلار. بو فؤوق اولعاده ایجلاس آذربایجان نوماینده لری شیرکت ائتمه دن ساعات ۱۱- دن الی ساعات اوچ یاریم قدر مودا کیره و موباحیته عمله گلدی، نتیجه ده آذربایجان نوماینده لری هئیاتی ائتدیگی پیشناهادی کی، نوماینده هئیاتی نین چوخلو گوزشتیندن حکایت ائدیردی، آقای قوام اولسلطنه نین کابینه سینده اولان موخالیف و غیر موتجانیس عنصورلرین دسیسه بازلیغی نتیجه سینده اکثریت رای ایله رد اولدو، و دؤولتین تصمیمی اول آقایان فرمانفرمایان و ایپکچیان، سونرا آقای موظفر فیروز توسطی ایله نوماینده هئیاتینه اییلاغ اولدو کی، هئیات دؤولت تصمیم توتوب کی، ۲۵/۲/۱- تاریخلی ۷- ماده دن عیبارت اولان اییلاغیه نین ماده لریندن قیراغا چیخماییب و اوندا هئچ بیر تفسیر وئرمه سین. بو ترتیب ایله آذربایجان نوماینده لری هئیاتی تهران حؤکومتی رسمی مقاماتی آراسیندا اولان مودا کیراتدان هئچ بیر نتیجه آلینمیش و مودا کیراتدا وقفه حاصل اولدو. آذربایجان نوماینده لری ۲۵/۲/۲۳- ده تبریزه قاییتدیلا. تهران حؤکومتی نین رسمی و مووافیق مقاماتی نین ایظهار ائتدیگینه گؤره مودا کیره نین دایناماسی نین عیلت و عامللر کی بیرسی ده غیر مسول مقامات و عنصورلرین فؤوق اولعاده نوفوذو ایدی کی، موختلیف یوللارلا دؤولت هئیاتی نین ایچری سینده و خارچینده اعمال اولونوردو.

آیدین دیر کی، اونلارین اساسی هدفی دموکرات نهضتی نین اینکیشافی نین و حقیقی آزادلیغین بوتون ایران اوزرینده قاباغین آلماق ایدی.

ایرانین باش وزیری آقای قوام اولسلطنه و اونون بعضی همکارلاری نین حوسن نیتینی نظرده توتماقلا تصور ائدیریک کی، هله ایش- ایشدن گنجه ییب و هله اومید ائتمک اولار کی، آذربایجان مساله سی نین صلوح یولو ایله حل ائدیلمه سی و قارداش قانی تۆکولمه دن جیلووگیرلیک ائتمک اوچون باشلانان مودا کیره لره، تهراندا بعضی مورتجع و ایران میلی نین آزادلیغی نین دوشمنی اولان عنصورلرین دسیسه سی نتیجه سینده موتوقیف اولدو، یئنیدن باشلا سین. چونکی بیز آذربایجان نهضتینی بوتون ایران سعادت و آزادلیغی و اورادا ویجودا گلن دموکراسی بیر اوصولون ضامینی بیلیریک. آذربایجان نهضتی بوتون ایران آزادلیغی لاری نین اومیدی دیر و بیلاخره مووفق اولاجاقدیر کی، آزادلیغی و دموکراسی اوصولون بوتون ایراندا اینکیشاف ائتدیریپ و عومومیت وئرسین. ولی موتاسیفانه گؤرونور کی، تهرانین مورتجع هئیات حاکیمه سی، ژاندارم و نیظامی سوتونلارینی بیزیم سرحدیمیزه توپلاییر و کله سینده بیر پارا نقشه لر بنجریر کی، هئچ وجهیله ایرانین صلاحینا دگیلر.

بیز اونو ایسته ییریک کی، بیزیمله تهران آراسیندا اولان ایختیلافلار صلوح یولو ایله حل اولسون، بیز بو نظریه نی اعلام ائتدیگده اشیکار دئییریک کی، اگر ژاندارم یا نیظامی قوه لری طرفیندن بیزیم اولکه میزه نیسبت کیچیک بیر تجاوو و تعرض اولورسا، وار قوه میزله دیفاع انده جگیک. آذربایجان میلی اؤز آزادلیغیندان دیفاع ائتمک اوچون اخیر نفره تک فداکارلیغا حاضر دیر. بیز اینانیریق کی، بو موقدس هدفه یئتیشمک و حقیقی آزادلیغی و دموکراسی اوصولون بوتون ایراندا برقرار ائتمک اوچون، عوموم ایران آزادلیغی لاری دا بیز ایله بیر صفده موباریزه یه حاضر دیرلار. تصور ائدیریک کی، شخص آقای قوام اولسلطنه ده اولان حوسن نیت اثرینده، ایش بو یئره چاتماسین.

آذربایجان میلی حؤکومتی نین باش وزیر ی- سید جعفر پیشه وری

تبریز ۲۳ اوردیبه یشت ۱۳۲۵

(اوچونجو بۆلۆمون سونو)

